

”Det er ikke korgutter!”

Evaluerings av Gjengangerprosjektet

- et samarbeid mellom Stavne Gård, Trondheim Kommune og Sør-Trøndelag Politidistrikt

Kurt Elvegård

Forord

Stavne gård ønsket en ekstern evaluering av Gjengangerprosjektet. Med denne rapporten anses oppdraget utført. Vår oppgave definerte vi tidlig som ”å beskrive hva de ansatte gjør sammen med deltakerne som fungerer”. Helt fra start til slutt har dette vært spennende. Da vi først fikk høre om prosjektet og deltakerne ble interessen umiddelbart tent: hvem er de såkalte gjengangerne og på hvilken måte jobbes det overfor denne målgruppen? Interessen for prosjektet har vedvart gjennom hele prosessen.

Takk til alle som har bidratt i evalueringen, ikke minst henvender vi oss til deltakerne i prosjektet: takk for at dere stilte opp på intervju og lot oss være med. To av deltakerne ønsket ikke stille til intervju. Vi ønsker likevel å presisere at takken går til dere også. Det var ingen selvfølge for oss at vi skulle få slippe inn, men det er av stor betydning at noen tar seg bryet. Håpet er jo at evalueringer som dette hjelper det offentlige i arbeidet med å utvikle tjenestene og på den måten bidra til at brukerne av tjenestene får det bedre.

Slik det ser ut for oss har Gjengangerprosjektet klart å skape et svært bra tilbud. De foreløpige signalene om videreføring av prosjektet virker positive. Uansett utfall ønsker vi deltakerne og de ansatte lykke til i det videre arbeidet med rehabilitering og reintegrering av gjengangere. Takk for oss!

Rapporten er skrevet av undertegnede med Berit Berg som prosjektansvarlig og sparringspartner.

Trondheim, Januar 2010

Kurt Elvegård

Innhold

Forord.....	1
1. Innledning.....	7
1.1 Gjennomføring av evaluering.....	7
1.2 Rapportens oppbygging.....	9
2. Bakgrunn og forutsetninger for Gjengangerprosjektet	11
3. En beskrivelse av Gjengangerprosjektet	13
3.1 Arbeidet i Gjengangerprosjektet	13
3.2 Organisering	17
3.3 Nærmere om målgruppen.....	19
3.4 Noen kommentarer	23
4. Informantenes erfaringer	25
4.1 Deltakerne	25
4.2 Samarbeidspartnere	28
4.3 Prosjektansatte og ledelse.....	29
4.4 Metoder og virkemidler basert på intervjudata	33
5. Vurdering og diskusjon av organisering, metoder og virkemidler og måloppnåelse ..	35
5.1 Organisering	35
5.2 Metoder og virkemidler.....	38
5.3 Måloppnåelse	40
5.4 Innspill til videreutvikling av Gjengangerprosjektet.....	45
5.5 Oppsummering og konklusjon	48
Referanser	51

1. Innledning

Gjengangerprosjektet er et samarbeidsprosjekt mellom Trondheim Kommune, Sentrum Politistasjon og Stavne Gård¹. Disse begynte å se nærmere på de såkalte gjengangerne som sto for en stor prosentandel av kriminalitet og som gikk igjen både som rusavhengige i rusmiljø, som domfelte, mistenkte, klienter i hjelpeapparatet og så videre. Man innså at det offentlige kom til kort i arbeidet med gjengangerne. Kommunen klarte ikke gi den oppfølging disse brukerne trengte med eksisterende tilbud. Det måtte jobbes tettere med denne gruppen slik sosialfaglige i felten har hevdet i flere år. Politiet erfarte at vanlig politiarbeid ikke var nok. Det måtte mer såkalt *personorientert forebygging*² til for å nå gjengangerne og få redusert kriminaliteten. Parallelt med dette uttrykte pårørende at deres nærmeste hadde behov som ikke ble dekket av hjelpeapparatet.

Ut fra dette ble det i 2005 søkt om midler til et prosjekt som skulle jobbe tett på gjengangerne i et samarbeid mellom politi og kommune. Etter hvert ble Stavne gård trukket inn og prosjektet ble plassert der. Målsetningen med prosjektet er rehabilitering og reintegrering av kriminelle gjengangere/rusmiddelavhengige. Prosjektet har pr i dag to ansatte og elleve deltakere.

Våren 2009 fikk NTNU Samfunnsforskning oppdrag fra Stavne å evaluere prosjektet. Midlene til evaluering kom fra Sosial- og Helsedepartementet som en del av støtten til videre drift av Gjengangerprosjektet. Sentrale elementer i evalueringen har vært:

- Å beskrive på hvilken måte prosjektet har organisert seg både internt og i forhold til samarbeidspartnere
- Å dokumentere prosjektets arbeidsmetoder og virkemidler, samt hvordan dette har blitt gjort
- Å få frem erfaringer til deltakere og andre som har hatt befatning med prosjektet
- Å undersøke om målet med prosjektet er nådd og hvordan det har gått med deltakerne

1.1 Gjennomføring av evaluering

Innsamling av data til evalueringen er gjort i samarbeid med de prosjektansatte Arne Kvithammer og Ståle Fallrø. De prosjektansatte har vært behjelpelig med en rekke ting, spesielt hva gjelder kontaktformidling overfor deltakerne. Metodene som har vært benyttet er deltagende observasjon, semistrukturerte intervju og dokumentgjennomgang. Totalt er det blitt intervjuet 15 personer. Fordelingen av intervjuer er som følger:

- 4 prosjektdeltakere + 1 pårørende
- 5 samarbeidspartnere
- 3 fra ledelse
- 2 prosjektansatte

¹ I 2009 ble Stavne Gård KF fusjonert med Arbeid og Kompetanse, en avdeling i Trondheim Kommune. Ved fusjonen fikk Stavne et nytt navn: Stavne Arbeid og Kompetanse. For enkelhets skyld bruker vi benevnelsen Stavne eller Stavne Gård i rapporten.

² Se kapittel 2 om oppfølging innen politi og sosialtjeneste

Vi anser antall og utvalg informanter dekkende for hva vi ble bedt om å evaluere og ut fra rammen på oppdraget. Når det gjelder deltakere hadde vi opprinnelig syv på listen over de som skulle intervjues. Tre av dem var det vanskelig å få til intervju med. Årsakene ble vurdert til å være forskjellig. Den ene var i full jobb og midt i flytteprosess. Det kan tenkes han ønsket å distansere seg fra fortiden og ikke ønsket fokus på sitt tidligere liv og av den grunn ikke ville møte til intervju. Den andre ruset seg aktivt og var satt på vent i prosjektet av Arne og Ståle. Her er det forståelig at noen finner det ubehagelig å skulle snakke om noe de selv ikke lykkes med. Den tredje ga gjennom personalet der han bodde beskjed om at han ikke ville la seg intervju likevel. Ytterligere årsak ble ikke nevnt. Det ble underveis gjort avtaler med alle tre uten at vi fikk til å møtes. De fire andre som vi fikk intervju med hadde alle tett kontakt med Arne og Ståle. Her var det ingen vanskeligheter med gjennomføring av intervju. Slik vi vurderer det er det ingen ytterligere kjennetegn blant de som sa nei til intervju i forhold til dem som sa ja, uten om det at de av en eller annen grunn ikke ville la seg bli intervjuet. Utvalget av deltakere mener vi ikke har hatt noen avgjørende betydelig for utfallet av evalueringen. En av deltakerne ble intervjuet to ganger. Intervju nummer to gikk i dybden på hans historie rundt rus og kriminalitet.

Samarbeidspartnerne ble også plukket ut i samarbeid med Gjengangerprosjektet. Primærkriteriet der var erfaring med Gjengangerprosjektet og deres måte å jobbe på. To kom fra kommunens oppfølgingstjeneste, én var nær kollega i Stavne, én kom fra Kirkens Bymisjons botilbud *Veiskillet* og én arbeidet på Frigangshjemmet, som er en underavdeling til Tunga Fengsel. Fra ledelsens side var stasjonssjefen ved Trondheim Politistasjon, én ansatt i rådmannens fagstab og direktøren ved Stavne representert. De to prosjektansatte ble i tillegg til mange uformelle samtaler og dialoger som vi hadde underveis, også spesifikt intervjuet hver for seg.

Den deltagende observasjonen har foregått slik:

- Syv morgenmøter onsdager med prosjektansatte
- Deltagelse ved pizzakveld og fotballkamp
- Omvisninger på *Veiskillet* og Stavnesystemet
- Fulgt prosjektansatt en hel arbeidsdag

I evalueringsperioden møttes vi hver onsdags morgen på Stavne. Hensikten var todelt. Den ene var å observere. Den andre var å gjøre avtaler om intervju, få verifisert observasjoner, planlegge videre deltakelse, få tak i dokumenter og annet. Vi³ var til stede ved flere ulike anledninger. Én kveld var vi med prosjektet på pizzakveld i Tyholtårnet og fotballkamp. En annen gang var det omvisning på *Veiskillet* og en av arbeidstreningsavdelingene i Stavne. Som en kuriositet kan det nevnes at skyss tilbake fra avdelingen sørget en av deltakerne for. Han hadde nylig fått tilbake førerkortet og kjørte en av Stavnes biler. I tillegg ble Arne og Ståle fulgt en hel arbeidsdag fra start til slutt. Tiden sammen med prosjektet ga verdigfull innsikt i prosjektet. De fleste dagene var deltakerne innom, enten for å få hjelp til noe eller bare for å slå av en prat. Dette ga innblikk i deltakernes hverdag i prosjektet og kontakten mellom prosjektets ansatte og deltakerne. Uten om dette er en rekke dokumenter gjennomgått: prosjektsøknader, rapporten fra forprosjektet, statusrapporter, Gjengangerprosjektets interne

³ Innsamling av data er gjort av én person. Vi-formen er brukt fordi undertegnede, Kurt Elvegård, har vært der som representant for NTNU Samfunnsforskning, og på grunn av dialogen vi har hatt internt i løpet av evalueringen.

skriv og så videre. Alt i alt mener vi å ha fått et godt grunnlag for å si noe om prosjektet. I rapporten er det ingen egen presentasjon av resultater etter observasjon. Data fra observasjon brukes stort sett som tilleggsopplysninger. Det vil da komme frem at det er snakk om observasjonsdata.

1.2 Rapportens oppbygging

Kapittel 1 er innledningskapitlet. I kapittel 2 skriver vi kort om bakgrunn og forutsetninger for Gjengangerprosjektet. Kapittel 3 gir en beskrivelse av prosjektet i tre deler: arbeidet i Gjengangerprosjektet, organisering og målgruppe. Etter det presenteres informantenes, det vil si ansattes, ledelsens, deltakernes og samarbeidspartnernes erfaringer i kapittel 4. I siste kapitlet kommer vi med vurdering og diskusjon av de mest sentrale elementene i evalueringen; organisering, metoder og virkemidler og måloppnåelse.

2. Bakgrunn og forutsetninger for Gjengangerprosjektet

Når vi skal si noe om bakgrunnen til Gjengangerprosjektet, kan det være hensiktsmessig først å si noe om hvilke *forutsetninger* som synes å ligge til grunn for prosjektidéen. Kommunen hadde hatt samarbeidsavtale med Tunga Fengsel siden 2003. Dialogene der førte til spørsmålet om kommunen nådde gjengangerne med de tiltak som fantes. Politiet hadde fra sitt hold lenge jobbet opp mot de som var ”kjenninger av politiet”. Selve spiren til et prosjekt knyttet til gjengangerproblematikk startet i 2004. Gjennom flere år hadde det eksistert et samarbeidsforum bestående av flere instanser: Trondheims politiet, Trondheim Kommune, statsadvokaten, pårørende foreningen for rusavhengige med flere. I dette forumet ble ulike saker tatt opp til drøfting. En slik sak var rusproblematikk og gjengangere. De pårørende fortalte hvilke behov gjengangerne innen rus og kriminalitet hadde. Det ble klart at hjelpeapparatet ikke hadde gode nok tilbud til disse. Spørsmål som dukket opp, gjaldt i første omgang problemets størrelse og behov. Det foreløpige svaret var fritid og økonomi. De pårørende mente at de største utfordringene dreide seg om manglende oppfølging etter endt kontortid og lite penger å rutte med for gjengangerne. Senere skulle det også vise seg at en tilfredsstillende bolig var like viktig når en forsøkte å få orden på livet. En spinn-off av dialogen rundt dette er det som av flere er kjent som Bostedsløseprosjektet. Samtidig ble det besluttet å gjøre noe med gjengangernes situasjon.

Vi ser altså at forutsetningen for at et slikt prosjekt kunne oppstå ser ut til å være den gode kontakten som var etablert på tvers av ulike instanser. Kontakt mellom instansene skyldes i sin tur igjen to forhold som har med hverandre å gjøre. Den ene handler om et ønske om samarbeid på ledelsesnivå. Om dette eksempelvis, mente Arne at en forutsetning for prosjektet var en stasjonssjef i politiet som var på samarbeidssiden i forhold til andre instanser: ”Hadde det ikke vært for dette så tror jeg ikke prosjektet hadde oppstått”. Det andre forholdet har å gjøre med en generell trend der politi og helse- og sosialtjenestene har nærmet seg hverandre. Skillene mellom hvordan det jobbes er ikke like store og utilnærmelige som før. Politiet i dag bruker oftere andre metoder enn man finner i klassisk politiarbeid. For eksempel ser vi fra andre steder i landet hvordan enkelte politimenn jobber med relasjonsbygging og dialog overfor enkeltgrupper i samfunnet (Solberg 2009). Vi trenger ikke gå lengre enn til Arne Kvithammer som har sagt at han tidligere har jobbet slik han gjør i dag lenge før han begynte i Gjengangerprosjektet. Helse- og sosialtjenesten på sin side er ikke like skeptiske til å samarbeide med politiet. En av samarbeidspartnerne som vi intervjuet, henviste til hvordan samarbeid med politiet for ti-femten år tilbake nesten var for tabu å regne. Her har det skjedd endringer til det bedre. Forutsetninger for prosjektet var altså denne nevnte utviklingen som førte til bedret kontakt mellom instansene.

Det ble så søkt midler via Husbanken til et forprosjekt ledet av Boel Helgesen fra rådmannens fagstab i Trondheim Kommune og Arne Kvithammer ved Sentrum Politistasjon (Forprosjekt til gjengangerprosjektet 2006). Forprosjektets hensikt var å kartlegge mulige deltakere blant gjengangere til et hovedprosjekt, kartlegge deres behov angående bolig og oppfølging, finne potensielle samarbeidspartnere, samle erfaringer og foreslå en organisering av hovedprosjektet. Om bakgrunnen for dette arbeidet sier forprosjektets rapport følgende:

Sentrum Politistasjon og Trondheim Kommune ønsker å styrke samarbeidet for rehabilitering og reintegrering av kriminelle gjengangere/rusmisbrukere (op.cit.).

Helgesen og Kvithammer som skrev rapporten, konkluderte med at det eksisterende tjenestetilbudet ikke var tilstrekkelig for å bistå gjengangerne. Kjennetegnet for gruppen var sammensatte problemer med rus, psykiske problemer, utilfredsstillende boligsituasjon, en rekke dømte kriminelle forhold, manglende utdanning og tilknytning til arbeidsmarkedet, dårlig helse og turbulent barndom, som vi skal ta for oss i neste kapittel. Helgesen og Kvithammer mente at det burde settes av særskilte ressurser til stillinger i et prosjekt for oppfølging av denne gruppen. Tidligere hadde Arne jobbet tett med samme målgruppe. Spørsmålet nå var om dette kunne fungere på flere. Prosjektet mente de burde knyttes opp til Stavne som allerede hadde et samarbeid med fengslet. Anbefalingen var for øvrig den samme som SINTEF ga i sin evaluering av rusprosjektet til Stavne og Tunga Fengsel (Hugaas Molden og Berg 2005).

September 2006 startet hovedprosjektet opp som et samarbeid mellom kommunen, Stavne og politiet. Denne evalueringen tar for seg hovedprosjektet.

3. En beskrivelse av Gjengangerprosjektet

”Det er ikke korgutter vi har å gjøre med her”⁴, sa Ståle da han skulle beskrive gjengangerne. Med det mente han at de i prosjektet jobber med en gruppe brukere som har levd tøffe liv med mye rus og kriminalitet, og at de i prosjektet har forsøkt å tilpasse jobbingen til dette faktum. Dette kapitlet viser først arbeidet i prosjektet. Dette inkluderer en oversikt over deltakerne og en gjenfortelling av en arbeidsdag vi hadde sammen med Arne og Ståle. Så beskriver vi prosjektets organisering, både internt og eksternt. Etter det kommer vi nærmere inn på målgruppen. Vi viser blant annet et intervju med en gjenganger. Prosjektansattes opplevelse i dag rundt egen virksomhet presenteres ikke her, men i neste kapittel. Til slutt sier vi litt om evaluering og dokumentasjon av arbeidet i prosjektet. Når det gjelder prosjektets metoder og virkemidler behandles også det senere.

3.1 Arbeidet i Gjengangerprosjektet

Gjengangerprosjektet er et samarbeidsprosjekt mellom Stavne, Trondheim kommune og Trondheims politiet. Målgruppen er kriminelle gjengangere. Hensikten med prosjektet er å reintegrere og rehabilitere overfor denne målgruppen. Man forsøker gi gjengangerne en mulighet dersom de selv ønsker det. I tillegg har det vært et uttalt mål at prosjektet skal være økonomisk besparende for samfunnet ved at gjengangerne trekkes bort fra rus og kriminalitet. Målsetningen er at

Gjengangerprosjektet skal drive rehabilitering og reintegrering av kriminelle gjengangere/rusmiddelavhengige, med sikte på å gi dem en reel mulighet til å bryte med kriminalitet og rusbruk, og derigjennom gi dem et positivt utgangspunkt for å kunne fungere i samfunnet. (Forprosjekt til gjengangerprosjektet 2006).

I en søknad til Helsedirektoratet fra 2009 sies følgende:

Tidligere kartlegging og undersøkelse viser at mange kriminelle/rusmiddelavhengige har et sterkt ønske om å bryte ”den onde sirkel”. Gjennom samtaler og intervju med gjengangere har det kommet frem at de ser det som nødvendig med tett og god oppfølging for å ha en mulighet til endring av livsførsel. Alle mente at egnet bolig og oppfølging i boligen var nødvendig. I tillegg hadde de fleste et stort behov for bistand i forbindelse med opprydding i økonomi og andre private anliggender.

Fra før av hadde gjengangerne altså blitt spurt om hva de savnet og hadde behov for. Blant annet dette dannet grunnlaget for prosjektet. Når det kommer til virkemidler står det derfor i flere av Gjengangerprosjektets interne dokumenter, blant annet årsrapporten fra 2007, at

⁴ Den eneste korgutten i prosjektet er faktisk Ståle selv.

De viktigste stikkordene for Gjengangerprosjektet i arbeidet med deltakerne er relasjonsoppbygging, tett individuell oppfølging over tid, samarbeid med andre aktører og å finne frem til og følge opp gode mestringsarenaer.

Av disse fire momentene igjen var tett oppfølging det sentrale utgangspunkt; direktør ved Stavne, Hrønn Thorisdottir, sa at hensikten med å starte opp prosjektet var å prøve ut om man ved hjelp av tett oppfølging kunne hjelpe også gjengangerne. Fra før av hadde de erfaring med at tett oppfølging hjalp for andre. Nå ville de undersøke om også denne gruppen ville profitere på at de ansatte var tett på. Fra politiets side har det vært snakk om personorientert oppfølging som et tillegg til det vanlige politiarbeidet. Tradisjonelt kan man si at politiets fokusområder har vært lovbrudd, gjerningssted, gjerningsmann og nå i det siste; i større og større grad fokus og på offer. Når det gjelder fokuset på gjerningsmann har et begrep kommet oftere og oftere opp: *personorientert forebygging*. En slik arbeidsmetode går som navnet sier ut på å drive forebygging av kriminalitet ved å følge opp enkeltpersoner. I en slik tradisjon passer Gjengangerprosjektet inn. I følge stasjonssjefen ved Sentrum Politistasjon bidrar prosjekter som dette til å utvide politiets fokus og arbeidsområder. På den måten var det også sammenfallende interesser og syn på metoder som gjorde sitt til at arbeidet kunne forenes i et prosjekt. Metodene som skulle brukes er gjengitt i en søknad til Helsedirektoratet fra 2008:

1. *Involveringspedagogikk: det er viktig med en god involvering. Vi benytter da involveringspedagogikk, samt det å bli kjent og skape en trygg relasjon.*
2. *LØFT: løft er noe vi bevisst bruker for å fokusere på den enkeltes gode egenskaper.*
3. *Brukermedvirkning: den enkelte er ekspert på eget liv. Vi er der som støttespillere. Viktig å ha et eierforhold til endringsprosess*
4. *Konsekvenspedagogikk. Alle valg den enkelte gjør, har en konsekvens, positiv eller negativ. Viktig valg i livet fører til endring.*

Gjengangerprosjektet benytter såkalte *tidslinjer* (se vedlegg). En tidslinje er et vanlig verktøy for politiet og er en oversikt over de viktigste hendelsene i en sak, satt opp i kronologisk rekkefølge. For Gjengangerprosjektets vedkommende viser tidslinjen mellom annet hvordan situasjonen har vært for deltakerne i tiden før og under prosjektdeltakelse. Prosjektet skriver også kontrakt med hver enkelt. Deltakerne må forplikte seg til ruskontroll og opprettelse av ansvarsgrupper. Det må også samtykkes i stikkprøver og tilfeldige prøver. I kontrakten forutsettes det egnet bolig, arbeidstrening og/eller rehabilitering og behandling. Hvis ikke dette er på plass skal dette ordnes med så fort som mulig. En individuell oppfølgingsavtale styrer det videre arbeidet sammen.

Oversikt over prosjektdeltakerne pr desember 2009

1. 49 år. Ugift. Datter på 16 år. Uføretrygdet. Vært i prosjektet siden høsten 2007. To opphold i India i løpet av 2009 der han bodde i kloster og jobbet på barnehjem. Hovedinteressen hans er yoga. Ingen straffbare forhold etter at han ble løslatt før jul 2008. Vinnings- og narkotikaforbrytelser, flere dommer.
2. 50 år. Ugift. Tre voksne barn. Vært i prosjektet siden januar 2008. Utdannet tømrer, men har ikke klart å stå i arbeid over tid. Fikk ny dom høsten 2008, og slapp ut fra soning juni- 09. Fikk begynne på flere jobber men klarte ikke å møte opp pga mye rus.

Følger ikke opp rusprøver og andre avtaler med prosjektet. Blir antagelig utskrevet i januar 2010. Vinnings- og narkotikaforbrytelser. Flere dommer.

3. 25 år. Ugift. Ingen barn. I prosjektet siden november 2008. Kokkelærling, men dette løpet avbrutt høsten 2009 etter 1 års sykemelding. Jobbes på nytt med lærlingeløp gjennom Nav (KVP).. Volds- og vinnings forbrytelser. Flere dommer. Ingen nye straffbare forhold etter prosjektinntak.
4. 29 år. Ugift. Ingen barn. I prosjektet siden juni 2008. Attførings stønad. For tiden på behandling ved Tyrili. Vinnings og narkotikaforbrytelser. Flere dommer. Han har blitt bøtelagt tre ganger for naskeri samt et forhold for biltyveri/innbrudd etter han ble tatt opp i prosjektet.
5. 32 år. Samboer. 2 barn. I prosjektet siden mars 2009. Sosial stønad. Skaffet han tiltaksplass på Rebygg gjennom Nav juni 2009. Stod i arbeid i ca 14 dager. Klarte ikke å holde seg rusfri og møtte verken på jobb, rusprøver eller andre avtaler. Vinnings- og narkotika forbrytelser, flere dommer. Nytt forhold torsdag 10.12.09. Vurderes utskrevet i januar 2010.
6. 48 år. Ugift. Barn i Sverige. I prosjektet siden september 2009. Våpensmed. Skulle bli løslatt på prøve i november, men ble tatt for rusing i forbindelse med permisjon i oktober. Soner for tiden en lengre dom fram til september 2010. Vold-, narkotika-, våpen- og vinnings kriminalitet i Sverige. Domfelt en rekke ganger.
7. 45 år. Ugift. 3 barn. Jobbet tidligere som buss sjåfør. I prosjektet fra september 2009. Gikk rett fra soning til arbeid på Rebygg. Ruset seg første dag og møtte kun to dager på jobb. Har ikke fulgt opp avtaler, og han vurderes utskrevet januar 2010. Vinning- og narkotika forbrytelser, flere dommer. Nye forhold november/desember 2009, og har brutt samfunnsstaff.
8. 36 år. Ugift. 2 barn. Sosial stønad. Tidligere drevet firma som konditor. I prosjektet siden oktober 2009. Narkotika og vinnings forbrytelser, flere dommer. Uavgjorte saker som snart skal pådømmes, og det jobbes med å få behandlings plass. Skrev seg ut fra Nidaros klinikken i sommer, og det har vært mye rusing siden. Sliter med mye angst.
9. 39 år. Samboer. Ett barn. Vinning- og narkotikakriminalitet. I prosjektet siden oktober 2006. Deltar i kvalifiseringsprogrammet i NAV. Arbeid gjennom Stavne. Flere dommer.
10. 43 år. Enslig. To barn. I prosjektet siden oktober 2006. Trafikk-, vinnings- og narkotikaforbrytelser. Rusfri siden juli 2008. Attføringsstønad. Tatt datakurs og truckførerbevis. Arbeid gjennom Stavne. Flere dommer.
11. 46 år. Samboer. To barn. Ett barnebarn. Vold- og ordenskriminalitet. Flere dommer. Lærlingeløp. Lønnstilskudd via NAV. I prosjektet siden november 2006.

En dag med Gjengangerprosjektet

Dette avsnittet baserer seg på en dag undertegnede hadde med Arne og Ståle.

Arbeidsdagen til Arne og Ståle denne høstdagen startet litt over åtte. De skulle hente en ny deltaker i fengslet som var ferdig med soning. I sin helhet gikk dagen til å følge opp denne ene deltakeren. Vi kaller han her for Ole, som ikke var hans virkelige navn. Ole hadde hatt kontakt med Arne og Ståle en tid i fengslet og var nå klar for å bli sluppet ut. De hentet han i Tunga Kretsfengsel og ordnet ulike ting sammen med han gjennom hele dagen. Arne og Ståle koordinerte alt av tilrettelegging som var nødvendig. I tillegg var funksjonen ”oppbacking” og strukturering likte viktig. Hele dagen jobbet de sammen som et team. Det var flere ting som skulle avtales og ordnes opp i, som for eksempel etablering i egnet bolig før dagen var omme. Vi skjønner at de potensielle og reelle utfordringene var mange: det var høy risiko for at deltakeren skal ruse seg, pengene fra NAV til boligetablering kunne uteblitt dersom ikke alt var ordnet (noe som også skjedde), konflikter på grunn av dopgjeld og annet kan dukke opp og så videre. Rent konkret ble følgende gjøremål gjort den dagen, i kronologisk rekkefølge:

- Hentet deltaker i fengslet ved løslatelse kl 0830
- Hentet nødvendige ting fra deltakers tidligere hybelleilighet og kjørte dette til den nye på Veiskillet.
- Omvisning i nye leilighet
- Ordnet med rekvisisjon fra NAV og hentet denne
- Lunsj på Stavne Gård
- Konfliktmeklingsmøte med den nye deltakeren og en annen. Konflikten opphørte.
- Plukket ut varer på IKEA for henting senere på kvelden
- Kjørte deltaker til avtale på Friomsorgen. Her fulgte en ansatt fra ”Modulen”, Stavnes avdeling i fengslet. Hun ble hentet ved fengslet.
- Middag og husmøte på Veiskillet
- Hentet varene ut fra IKEA på ettermiddag/kveld

Oles situasjon var skjør og usikker. Han kjente på ”sug etter rus” som han selv sa og kjente på angst og uro. Alt som måtte ordnes fortonet seg for han som uoverkommelige dersom det ikke hadde vært for at Arne og Ståle var med. Arne og Ståle bidro til å holde fokus på arbeidsoppgavene. I sær gjaldt dette utflytting fra den tidligere hybelleiligheten. Mens vi var der kom det gamle kompiser og kjenninger fra rusmiljøet og hilste på. Ole opplevde dette som en belastning. Leiligheten var preget av lengre tids rusing, og Ole ga uttrykk for at han ikke visste hvor han skulle begynne. Arne og Ståle fremsto som rolige og drevne. For meg kom det tydelig frem at de begge har lang erfaring med målgruppen. Det var ikke første leiligheten de var inne i. En interessant observasjon jeg gjorde var hvordan Arnes blick fortsatt åpenbart var en politimanns blick: han lette på klassiske steder der narkotika pleier å bli gjemt og han skrev ned rammenummeret på en sykkel som Ole ikke kunne gjøre rede for. Selv om de jobbet sammen som team hadde de fortsatt sine roller. Både Arne og Ståle kjente tilsynelatende alle fra miljøet som var innom. I tillegg dukket det i løpet av dagen opp uforutsette ting som krevde løsning der og da. Blant annet viste det seg at etableringspengene ikke var klar til utbetaling fra NAV. Ståle tok derfor en rekke telefoner og fikk til sist løst problemet mens vi andre var på IKEA. Dersom han ikke hadde fått ordnet det ville innflytting i ny leilighet vært uaktuelt den kvelden. Videre dukket en gammel konflikt mellom vedkommende og en annen prosjektdeltaker opp. Arne ble med som konfliktmekler, og med

hjelp fra han skværet deltakerne opp og gikk ut sammen for å ta seg en røyk. Arbeidsdagen varte fra kl 0730 til 2030.

Det skulle senere vise seg at deltakeren ikke klarte å følge avtalene i prosjektet. Han er derfor satt på vent pr desember 2009, men står fortsatt på listen over deltakere. I listen over deltakere i kapittel 3.1 er han nr. 5.

3.2 Organisering

Det ble i starten etablert en styringsgruppe for prosjektet med representanter fra Trondheim Kommune, Stavne og Sør-Trøndelag Politidistrikt⁵. En referansegruppe av fagfolk fra ulike instanser innen rusfeltet ble også opprettet. Denne hadde imidlertid kun to-tre møter i oppstarten av prosjektet. Som sagt ble den fysiske plassering av prosjektet lagt til Stavne Gård. Grunnen til det var at Stavne i 2006 ble bedt om å rekruttere personal til en stilling i Gjengangerprosjektet, og at Stavne hadde lignende prosjekter og et omfattende arbeidstreningstilbud (se f. eks Berg, Hugaas Molden og Skjefstad 2008). Prosjektet har to ansatte i hundre prosent stilling hver. Den ene stillingen lønnes av politiet, og den andre av Stavne. Til og å begynne med var det ikke tenkt at politiet skulle være med i den daglige driften. Etter hvert ble det bestemt at Arne Kvithammer skulle bli med å drifte prosjektet sammen med Ståle Fallrø. Arnes stilling i prosjektet ble underveis økt fra femti til nitti prosent. I dag er dette vurdert til å være en av årsakene til at prosjektet har gått såpass bra. Uten om de faste deltakerne har prosjektet hatt sporadisk kontakt med anslagsvis 15 personer. I løpet av perioden har det blitt skrevet ut 6 deltakere. Til sammen 5 personer har av ulike årsaker fått avslag på søknad om inntak. Antall deltakere vises i tabellen under.

Tabell 2: Antall deltakere

2006	6
2007	8
2008	9
2009	11

Antall deltakere for 2009 gjelder pr desember måned. Ut fra oversikten i kapittel 3.1 ser vi at det varierer noe hvordan det går med deltakerne. De fleste holder seg rusfrie eller kommer seg igjen ved sprekke, og de pådrar seg ikke noen nye kriminelle forhold. De står i et eller annet tiltak, slik som arbeidstrening eller annet. De følger avtaler og er i jevnlig kontakt med Arne og Ståle. Noen av deltakerne går det ikke like bra med. Disse vurderes utskrevet ganske snart. Begrunnelsen for at disse har vært med så langt er todelt. For det første har alle deltakerne sammensatte problemer og det må påregnes tilbakefall og utfordringer underveis. Prosjektet har oppstått nettopp fordi reintegrering og rehabilitering av denne gruppen kan være vanskelig. For det andre skal alle gis en sjanse selv om utgangspunktet ser dårlig ut. Med en slik

⁵ - Ove Sem, stasjonssjef ved Sentrum Politistasjon
- Tryggve Duun, førstebetjent Sentrum Politistasjon
- Helge Gaaråsen, kommunaldirektør for helse og velferd, Trondheim kommune
- Boel Helgesen, rådmannens fagstab, Trondheim kommune
- Hrønn Thorisdottir, direktør for Stavne Arbeid og Kompetanse

holdning vil man nødvendigvis ende med å ha noen deltakere som er ustabile. Erfaringene til deltakerne i prosjektet det går bra med, er at de fleste har hatt perioder tidligere der det *ikke* har gått så bra.

I følge både forprosjekt og søknader til sentrale myndigheter presiseres det at noe av hensikten eller målet er å få til et tettere og mer hensiktsmessig samarbeid med de ulike instansene som er involvert i arbeidet rundt gjengangere. I prosjektet har man derfor fra starten av gått aktivt ut for å danne samarbeidsallianser, kontakter og møtepunkter. De mest sentrale samarbeidspartnere har vært Stavnesystemet, kommunen, Veiskillet og Kirkens Bymisjon, politiet og fengslet. Det kan kanskje virke selvsagt at flere av disse instansene skal ha innbyrdes kontakt all den tid prosjektidéen oppsto i et miljø preget av samarbeid mellom disse instansene. Imidlertid er alle stedene hver for seg forholdsvis store organisasjoner med flere ansatte som jobber spredt og på sine egne måter. Å bygge opp et nettverk av profesjonelle, individuelle kontakter har derfor vært nødvendig og et viktig arbeidsmål i prosjektet. Vi skal nå kort si noe om hva kontakten har innebåret.

Stavnesystemet består av flere ulike avdelinger og grupperinger. Noen av de ansatte jobber opp mot fengslet. Denne gruppen kalles *Fengselsteamet*. Gjengangerprosjektet er med i dette teamet. Videre ble den fysiske plassering av prosjektet gjort på grunn av mulighetene til arbeidstrening og linken som allerede var til stede inn mot fengsel. I tillegg deler Gjengangerprosjektet kontorer med TIUR-prosjektet, et annet prosjekt som har fulgt opp unge rusmisbrukere tett. Til sammen har dette gjort at miljøet på Stavne har passet for Gjengangerprosjektet, men det var altså ikke lagt noen føringer på plassering til å begynne med. Lokalisering og dermed delvis også organisering, er derfor et resultat av erfaringer som ble gjort underveis. Ønsket fra Arne og Ståle er at prosjektet fortsatt skal være under Stavne. De mener at dersom det blir overført til kommunens Oppfølgingstjeneste, så kommer prosjektet til å bli ”slukt opp” av systemet.

Når det gjelder kommunen er det primært oppfølgingstjenesten det er blitt knyttet tettere kontakt med. Blant annet er det oppfølgingstjenesten som dekker kommunens ansvar for oppfølging av rusavhengige. Ønsket og tanken allerede fra forprosjektet av var at prosjektet i stor grad skulle benytte seg av de tilbud som eksisterte fra før. Naturlig var det da at oppfølgingstjenesten ble med. I tillegg til oppfølgingstjenesten har prosjektet hatt en del kontakt med forvaltningssiden, det vil si den kommunale tjenesten som er ansvarlig for vedtaksfatting, økonomi, gjeldsrådgivning og lignende.

Et kjennetegn på Gjengangerprosjektet er koblingen mellom det politifaglige og det sosialfaglige. Samarbeidet mellom Gjengangerprosjektet og politiet går på muligheter til å ordne med førerkort til deltakerne, soningsforhold og lignende. Her har prosjektet ved Arne kontakter med både jurister, politifolk og andre. Politiet har hatt et eget nasjonalt prosjekt som også ble kalt Gjengangerprosjektet. Prosjektet innebar en innsats overfor kriminelle som ble tatt igjen og igjen for kriminelle forhold. I Trondheim startet man i 2006 opp med å følge vanekriminelle og ha dialog med dem. Prosjektet ble lagt ned i 2008. Dette prosjektet var politiets eget prosjekt og hadde ikke noe å gjøre med prosjektet her, men en del av metodene var de samme: forebyggende arbeid, oppsøkende virksomhet og direkte kontakt med dem det gjelder. Også dette var en del av det personorienterte forebyggingsarbeidet.

Veiskillet er et tiltak som ble skapt i kjølvannet av kommunens Bostedsløseprosjekt. Stedet eies og drives av Kirkens Bymisjon. Trondheim Kommune er med og drifter stedet med å betale for plassene der. Noen av plassene er satt av til deltakere i Gjengangerprosjektet.

Samarbeidet er både på et formelt og et uformelt plan. Etter at denne evalueringen ble avsluttet ble det kjent for oss at en ny samarbeidsavtale var på trappene. Situasjonen på evalueringstidspunkt var at kontaktformen mellom tiltakene hadde behov for avklaring. Like fullt hadde Gjengangerprosjektet og Veiskillet fått i gang et tilsynelatende fruktbart samarbeid: Gjengangerprosjektet har faste plasser der og Veiskillet får mer personal å rutte med ved at Arne og Ståle har vært delvis tilstede på Veiskillet både på helg og fritid som en back-up.

Fengslet ble tidlig en naturlig samarbeidspartner gjennom rusprosjektet som Stavne er involvert i. Rusprosjektet er et prosjekt for innsatte som ønsker å sone rusfritt og begynne på en prosess med å gjøre om på livene sine. Fordelen med denne kontakten har vært at Arne og Ståle har kunnet begynne jobbingen med (potensielle) deltakere før de skrives ut etter endt soning. Sammen har de kunnet tilpasse og samkjøre opplegg overfor den enkelte gjenganger.

Alle disse instansene som er nevnt her samarbeider også i en prosjektgruppe i et prosjekt kalt "Et verdig Liv" (referanse: Prosjektrapport "Et verdig liv"). Gruppen jobber for å få til bedre arbeids- og samarbeidsformer i arbeidet med gjengangere. De møtes jevnlig blant annet gjennom kurs for å øke kunnskap til innsats overfor målgruppen. Den eneste av instansene som ikke er direkte involvert i gjengangerprosjektet av de som er nevnt her, er fengslet. Fra Gjengangerprosjektet side hadde det lenge vært et mål at fengslet skulle trekkes nærmere med. Gjennom samarbeidet i "Et verdig liv" ser de foreløpig ut til å være på vei til å lykkes med det. I tillegg har prosjektet hatt kontakt med en rekke andre instanser, slik som for eksempel kriminalomsorgen og Valøya Hybelhus.

3.3 Nærmere om målgruppen

En gjenganger er;

- en mann eller kvinne som har rusproblem og ofte psykiske problemer,
- samt flere opphold i fengsel, eller blitt dømt til samfunnsstraff eller behandlingsinstitusjon,
- som jevnlig blir pågrepet eller i kontakt med politiet,
- som driver med vinningskriminalitet, narkotika og narkotikasalg, bedrageri og vold,
- og som ofte er arbeidsledig, uten egen bolig, dårlig økonomi, lav utdanning og ofte lite sosialt nettverk ut over det kriminelle miljøet (Forprosjekt til gjengangerprosjektet 2006)

Beregninger politiet har gjort viser at halvparten av vinningskriminalitet er begått av 5 % av de kriminelle. Det er denne prosentandelen som er de såkalte *gjengangerne*. Politiet anslår at det er mellom 100-150 personer i denne kategorien i Trondheim. FAFOs undersøkelse av levekår blant innsatte i norske fengsler gir en pekepinn på fellesnevnerne til gjengangerne (Friestad og Skog Hansen 2004):

Tabell 1: Resultat, gjengitt i prosent (Friestad og Skog Hansen 2004)

60% av de innsatte er rusavhengige
75 % har problemer på to eller flere levekårsområder
66 % har hatt en oppvekst preget av en eller flere alvorlige problemer
30 % har vært i kontakt med barnevernet før fylte 16 år
30 % har hatt andre i familien som har sittet i fengsel
40 % har ungdomsskole som høyest fullførte utdanning. Veldig få har ytterligere utdanning
70 % var uten arbeid på fengslingstidspunktet. Inntektskilde for mange; sosialhjelp og kriminalitet
40 % befinner seg under fattigdomsgrensa og har gjeld (deriblant pga bøter og erstatninger)
30 % er uten bolig
50 % har kroniske sykdommer. Mange har psykiske problemer og ellers dårlig helse
50 % eller mer, har egne barn, og flertallet har kontakt med barna ukentlig eller oftere

Som vi ser har denne gruppen sammensatte problemer på mange livsområder og akkumulerer gjennom det mye arbeid og innsats fra flere instanser, slik som politi, fengsel, domstols-administrasjon, kommunens oppfølgingstjeneste og tiltaksarrangører slik som Stavne, for å nevne de viktigste blant flere andre. Det kan være grunn til å legge merke til at deltakere til prosjektet ikke er plukket ut fra de sosialfaglige sine lister eller oversikter. Når det snakkes om gjengangere handler det om de som går igjen på toppen av politiets lister over kriminelle rusmisbrukere med flest forhold på seg. Dette illustrerer hvordan prosjektet både er forankret i den politifaglige og sosialfaglige tenkningen. Kriteriet for å være med er altså ikke bare at man kan sies å ha sammensatte problemer med behov for oppfølging, men at man i tillegg befinner seg på toppen av politiets liste over kriminelle rusmisbrukere. I følge både informantene og prosjektansatte er det ofte samsvar mellom politiets og sosialfaglige tiltak sine lister, men det trenger ikke være det. Enkelte begår mye kriminalitet og ruser seg kraftig uten at de er i befatning med sosialtjenesten. Øvrige inklusjonskriterier for å bli med i Gjengangerprosjektet har vært:

- egen motivasjon – et ønske om å bryte den onde sirkelen
- tidligere perioder uten rus og kriminalitet
- et nettverk utenfor det kriminelle miljøet
- yrkes- og/eller arbeidserfaring
- interesse for fritidsaktiviteter

I praksis har prosjektet ikke vært kategorisk i forhold til dette. I noen tilfeller kan det være for mye forlangt at deltakerne skal ha veletablerte nettverk utenfor det kriminelle miljøet, ha definerte fritidsinteresser og så videre. Poenget er at deltakere som tas inn i prosjektet skal ha noe det kan jobbes videre med. Ut over dette viser det seg det er vanskelig å skulle ha for store krav til en gruppe brukere som har store oppfølgings- og tilretteleggingsbehov. Hensikten med prosjektet er jo nettopp å tilrettelegge for et annet liv enn det de har hatt før. Da kan ikke listen legges for høyt.

Flere har brukt utsagn som ”plukket ut fra politiets lister” som om det konsekvent har vært slik at deltakerne blir *hentet inn* til prosjektet. Samtidig sier flere av informantene at det var de selv som tok kontakt med Gjengangerprosjektet. Målet med prosjektet er uansett det samme: å jobbe med gjengangere som oppfyller visse minimumskriterier. At flere har spurt selv om å få bli med må tas som et tegn på at prosjektet har lyktes med å bli kjent i miljøet og blant samarbeidspartnere. I tillegg kan dette være et tegn på at prosjektet har et positivt rykte blant de som vil bryte med rus og kriminalitet. I begynnelsen av prosjektet ble det for øvrig vurdert om det skulle benyttes et annet navn av hensyn til ikke å stigmatisere en gruppe.

Gjengangerne så ikke problemet med navnet og dette ble beholdt. Vi skal nå gjengi et intervju med en deltaker i prosjektet for å få innblikk i hvordan livet til en gjenganger kan være.

Intervju med en gjenganger

- Kan du fortelle litt om ditt tidligere liv med rus og kriminalitet? Det er viktig at du ikke legger til noe eller trekker fra. Vi ønsker å gi et troverdig bilde av det kriminelle livet som du levde.
- *Ved bruk av amfetamin må man nå og da ha en pause på mellom fjorten dager og en måned... for å komme seg.*
- Begikk du noe kriminalitet i slike perioder?
- *I denne perioden hadde jeg ingen brekk. Jeg hadde fem store pauser i løpet av et år, spesielt rundt høytider og ferier, på grunn av datteren min. Som narkoman har man to valg: enten blir man "pusher" eller man gjør annen kriminalitet, det vil si innbrudd, tyveri og lignende. På dagtid er det planlegging og rekognosering. Det er på nattestid det meste skjer. Jeg kunne begå 10-15 innbrudd på et døgn.*
- Var det normalen, eller?
- *Nei, det var på det mest ekstreme. Verdier per plass jeg var innom lå da på kr 100.000-150.000,-. Dette inkluderer ødeleggelse, utbytte og stjeling av utstyr man trengte for å gjøre innbruddene. Normalen var rundt 1-2 innbrudd i døgnet. Typiske gjenstander var pc-er, projektorer, bilutstyr og dyre verktøy, slik som kompressorer og måleinstrumenter. Safe var selve julaften. Dersom det var nytt utstyr kunne jeg få 1/3 av nyprisen. Mottakerne av utstyret var lovlydige besteborgere.*
- Tilsynelatende lovlydige, ja...
- *Ja, tilsynelatende... Jeg hadde et fast kontaktnettverk som besto av 4-5 stykker, noen av dem storhelere som solgte videre. Kontaktene videreformidlet også kontakt med andre der det var behøvelig.*
- Hvor mye var bestillingstyveri?
- *Anslagsvis halvparten av innbruddene var bestillingstyveri.*
- Kan du fortelle om et typisk raid som du har gjort i løpet av din kriminelle fortid?
- *Ja, jeg kan ta noe som er for en tid tilbake. Er typisk raid jeg husker, gjorde jeg 5-6 år tilbake. Dette var en av de mer ekstreme. Jeg bodde da i en campingvogn på Øysand sammen med en stripper og narkoman. Jeg hadde nettopp hentet henne ut fra Lade Behandlingssenter. Under en overdoseepisode før oppholdet der rotet hun bort en del penger hun var skyldig til mc-miljøet på Trolla.*
- Hvilken gjeld var det?

- *Doppgjeld. Dermed var jugoslaverne involvert som pengeinnkrevere. Jugoslaverne kom på døra og sa at de kom til å ta henne dersom hun ikke skaffet til veie pengene. Selv var jeg inne i en rolig periode, men jeg bestilte meg et større parti med amfetamin når dette skjedde fordi jeg skjønte jeg måtte gjøre noe. Som kjent gjenganger hos politiet kunne jeg ikke bevege meg fritt i Trondheim. Siden jeg var godt bevandret i dalene dro jeg da ut. De mest kjente kriminelle gjør ofte det: trekker ut av byen til områdene rundt.*

Først tok jeg et eldresenter i Børsa. Der tok jeg en safe med penger og en safe med medisin. For å komme til safene måtte jeg gjennom to ytterdører og en del andre innerdører. I den ene safen lå det kr 80.000,- i kontanter og i den andre forskjellig medisin.

- 80.000?! Hva gjør et eldresenter med så mye kontanter?
- *Tar vare på og deler ut trygda til de eldre. Det er mange eldre. Er ikke så mye når du tenker over at det er flere som skal ha hver måned. Gjelder å ha kontakter vet du!*
- Hvilken medisin snakker vi om her?
- *Morfinampuller, kreftmedisin, sobril. B-preparater... Til sammen fikk jeg rundt kr 100.000,- for den medisinen. Etter det dro jeg til Orkanger Båthavn. Her stjal jeg en båt på henger med en motor med 80 HK. Fordi jeg hadde bestilling kun på motoren, skar jeg ut motoren fra båten og satte igjen båt og henger et sted. Det tredje stedet på raidet var frisøren i Orkanger der jeg fikk med meg kr 30.000,- i kontanter. Til slutt var jeg innom butikken i Buvika og hentet ut kontanter fra spilleautomatene. Disse var nettopp tømt, så jeg fikk bare med meg mellom kr 10.000-15.000,-.*

Hadde det ikke vært for at det begynte å bli lyst så hadde jeg fortsatt. Jeg husker denne natten spesielt fordi jeg satt igjen med så mye penger og er ikke tatt for det i ettertid.

- Hvor mye av kriminaliteten er du tatt for da?
- *Tja... av alt jeg har gjort, er jeg tatt for mellom 7-8 prosent, tror jeg og er etterforsket for noe av det samme, vil jeg tippe. Pengeforbruket når man ruser seg er helt enormt. Man bryr seg ikke om hva man bruker penger på. Jeg brukte mellom kr 5000-10000,- i døgnet utenom rus. Pengene bare går ut! Jeg ruset meg mye også. Det er vanskelig å gi en beskrivelse fordi det går så opp og ned. Inkludert deling med andre brukte jeg vel mellom 20-25 gram amfetamin i døgnet. Selv brukte jeg 1-1,5 gram av dette. For en "hekker" (et hekto amfetamin) betalte jeg mellom kr 80-100,-. Jeg tror jeg kjøpte for kr 400 per gram i snitt.*
- Du hadde vel noe tilleggsstoff også?
- *Ja, jeg brukte hasj. For å roe ned. 10-15 gram hasj i døgnet. Jeg betalte ca kr 1000 for et gram. Også dette delte jeg med andre. En brukerdose var ½-1 gram.*
- Hm... skal vi se. Dette gir et døgnforbruk av stoff på minst kr 7000,-?

- *Ja... noe sånt. Dagsforbruket personlig på det laveste lå i antall kroner mellom 1500-3000 i døgnet. Dette gjelder "speedfreaks" (amfetaminbrukere). Pengeforbruket handler om makt og status. Jo råere du var på brekk, jo mer makt og status fikk du.*

Historien i denne dialogen er verifisert og bekreftet av Arne Kvithammer. Han bemerker at det er vanlig at de legger litt på i forhold til hvordan det egentlig var, men at loggen hos politiet viser at det i 2005 var en hendelse lik denne. Han betviler derfor ikke fakta i historien: *"NN var på den tiden svært aktiv; en av de mest aktive kriminelle i byen, og det stemmer nok det han sier"*.⁶ For å få sjekket verdibeløpet som informanten snakker om at det stjeles og ødelegges for pr plass i snitt, kontaktet vi også en representant for Næringslivets Sikkerhetsråd. Han mente tallet ikke er usannsynlig om man i tillegg tar med administrasjonskostnadene som kommer etter tyveri og innbrudd: anmeldelse, kontakte forsikringsselskap og lignende. På toppen av dette bruker politiet ressurser på etterforskning. En ytterligere diskusjon rundt prosjektets samfunnsøkonomiske side tas opp i slutten av rapporten.

I dag er NN deltaker i prosjektet. Han er dokumentert rusfri, har fått tilbake førerkortet, har god kontakt med familie, bor i egen bolig og er i arbeidstrening. Pengeforbruket og – omløpet er adskillig mindre i dag enn i sin tid som kriminell, men han klarer seg fint likevel. Det han ruset seg på den gangen er byttet ut med blant annet klatring og motorsport. Han fremstår som reflektert om sin forhistorie, og var svært positiv til å gi sitt bidrag til evalueringen.

3.4 Noen kommentarer

Når man skal beskrive arbeidet som andre gjør, vil det alltid være noe man ikke får med seg. Årsaken er at noe arbeid er vanskeligere å se og dokumentere, både for oss som evaluerer og for de som blir evaluert. Taus kunnskap kaller man viten som ikke er uttalt eller nedskrevet. Om det er mulig å dokumentere alt man kan og vet er en stor diskusjon som vi ikke går inn på. I stedet skal vi kort si noe noen typer arbeidsoppgaver i Gjengangerprosjektet som man kanskje ikke oppdager umiddelbart.

Det første er alt det arbeidet i gjengangerprosjektet som skjer når ting må ordnes opp i for brukerne der og da uten at det står i noe avtalebok, som fast arbeidsoppgave eller lignende. Slike arbeidsoppgaver dukker opp plutselig og løses umiddelbart. Dette kom frem tidlig i evalueringsperioden. Vi ba om en liste over faste arbeidsoppgaver, men denne listen fikk vi aldri. Grunnen er at tett oppfølging i stor grad innebærer å utføre en rekke ting som bare kan dokumenteres retrospektivt, altså en beskrivelse av hva man har *brukt* tiden sin på. Forhåpentligvis har vi klart å få frem noe av dette, blant annet da vi fulgte Arne og Ståle gjennom en arbeidsdag.

⁶ I et av vedleggene har vi tatt med en annen historie fra NN der politiet var involvert. NN er dømt for dette forholdet. Historien viser ytterligere hvordan livet til en gjenganger kan fortone seg og hvilken gruppe vi har å gjøre med.

Det andre er at selv om prosjektet jobber med få brukere vil det likevel kunne innebære mye arbeid. Gruppen av brukere som Gjengangerprosjektet arbeider med kan være en utfordring å jobbe med. Frafallsrisikoen er høy og utfordringene mange. Eksempelvis kan prosjektet forberede oppstart med en deltaker som ikke klarer å følge opp, og det kan ha vært en arbeidskrevende prosess. Rapporten har i mindre grad sett på de som bare delvis har vært innom prosjektet.

Det tredje er at prosjektets fysiske plassering på Stavne, har ført til at andre brukere i Stavnesystemet har kommet til Gjengangerprosjektet med forespørsler fordi det er kjent at spesielt Arne har kontakter inn mot politi og påtalemyndigheter. Denne delen av arbeidet har vi ikke sett på.

Det fjerde har å gjøre med det utviklingsarbeid som ofte gjøres i et prosjekt. Vår oppfatning er at prosjektet ikke bare må måles etter antall deltakere de jobber med og hvordan det går med disse, men også etter det utviklingsarbeid som gjøres. Prosjekter som dette bidrar til metodeutvikling og videreutvikling av oppfølgingstilbudet overfor brukerne. I rapporten har vi diskutert dette en del, men hvilken effekt prosjektet har på resten av organisasjon og arbeidsplass er opp til andre å vurdere. Boel Helgesen ved rådmannens fagstab mente at "prosjektet er energigivende for organisasjonen".

4. Informantenes erfaringer

Her presenteres informantenes erfaringer med Gjengangerprosjektet: deltakere, samarbeidspartnere og prosjektansatte og ledelse. Med fare for at det blir noe gjentakelse har vi valgt å sette av et eget underkapittel til oppsummering av metoder og virkemidler basert på intervjudata. Årsaken er at mye av det som kom frem blant informantene handlet om metoder og virkemidler. Dessuten er metoder og virkemidler sentrale elementer i evalueringen, og for å kunne si noe konsist om dem, var det mest hensiktsmessig å samle dem. Dette kommer til slutt.

4.1 Deltakerne

Det er vanskelig å oppsummere deltakernes erfaringer fra prosjektet på grunn av to forhold. Det ene er at det bare er blitt intervjuet fire deltakere, pluss en pårørende til en deltaker som er død. Videre er det forholdsvis få deltakere som har vært gjennom prosjektet totalt sett. Grunnlaget for å konkludere med noe er derfor lite uten om det å formidle deltakernes erfaringer som er verdifullt i seg selv.

Det andre, og kanskje viktigste forholdet har å gjøre med at prosjektets kontakt og arbeid med den enkelte i utpreget grad er individuelt rettet. Prosjektet følger deltakerne sine svært tett og hjelper dem med det meste som det vurderes at de *kan* hjelpe til med. Den beste oppsummeringen av deltakernes erfaringer er derfor at prosjektet rett og slett hjelper dem med det de har behov for, nesten uansett hva det måtte være. Dette forholdet kommer vi tilbake senere fordi det var det viktigste funnet hva gjelder prosjektets metoder.

Deltakerne er svært fornøyd med prosjektet og oppfølgingen

Deltakerne gir uttrykk for at de stort sett er svært fornøyd med prosjektet og oppfølgingen. Spesielt hadde de mye godt å si om de ansatte: ”Ståle har vært flink der”, ”Arne er en suveren fyr”, ”De har stått på fra dag én”.

Selv om det kan virke som om deltakerne ikke tenker så mye på hvilken måte de er med i et prosjekt, men heller ser hva Arne og Ståle har gjort for dem, hadde de også beskrivelser av selve prosjektet:

Gjengangerprosjektet hører hva du sier og de ordner opp med søknader, praktiske ting og så videre.

Gjennom deltakelse i prosjektet blir man med på ting man ellers ikke ville blitt med på.

På spørsmål om hvorfor han hadde tro på at de stilte opp, svarte en deltaker dette:

Jeg har prøvd det, og Arne har tatt kontakt med nettverket mitt for å ordne opp.

Bakgrunnsstøtte, faktisk hjelp og tilgjengelighet

Kombinasjonen av det å være der for dem som en støtte, samt at de faktisk handler når det trengs, ser ut til å være viktig. Det trengte ikke alltid være de helt store tingene, men bare det at de hjalp til med mange praktiske ting som måtte løses. Det kan se ut til at mye ligger nettopp her. Om Arne og Ståle ble det sagt at de hadde ”stå-på-vilje” og ønske om å hjelpe. I tillegg opplevde deltakerne at de satte ting ut i handling også. En deltaker sa følgende:

Tidligere har jeg følt meg forhåndsdømt og gitt opp i forhold til behandling. I Gjengangerprosjektet har det gått ”sånn” i forhold til andre steder (knipser med fingeren)

Om akkurat denne aktive tilnærmingen snakket også samarbeidspartnerne om. Vi kommer tilbake til det. En annen funksjon som ble satt pris på, var tilgjengeligheten deres. Selv om det ikke var slik at de ringte Arne og Ståle hele tiden, ble denne tilgjengeligheten satt pris på fordi de ansatte fungerte som ”back-up” og ”bakgrunnsstøtte”. De visste at de hadde Arne og Ståle i ryggen dersom ting ble vanskelig. Et sitat fra en av beskriver dette:

Støtten og ”back-uppen” er livsnødvendig” [...] Gjengangerprosjektet slår ikke fingrene av deg om du sprekker, men spør da heller ”Hvordan har du det nå?” og ”Hva kan vi gjøre for deg?” [...] De er der når jeg trenger dem. De kommer på fritiden.

Tillit og nært forhold

Både ut fra observasjon, vår deltagelse på aktiviteter og deltakernes egne uttalelser, virker det som om Arne og Ståle har klart å bygge opp en gjensidig tillit og nært forhold til deltakerne:

De er kompiser oppi det hele

Jeg skulle vise både Arne og Ståle og meg selv (svar på spørsmål om hvorfor han klarte å endre på livet sitt)

En annen tilbakemelding var at deltakerne gjennom prosjektet fikk nye venner og nytt nettverk. Et par av deltakerne inkluderte også Arne og Ståle i dette når det ble sagt at ”de er kompiser oppi det hele”, de anså nesten de prosjektansatte som å være en del av deres nettverk.

Deltakerne om endringsprosess

Deltakerne beskrev hvordan de startet på en endringsprosess. For de fleste har endringene også vært nokså store, fra å være en av de mest aktive kriminelle rusmisbrukerne til å bo i egen bolig, være dokumentert rusfri og i tiltak, arbeidstrening og arbeid. En stor del av æren for det tilskriver de Gjengangerprosjektet og flere sa at ”dersom det ikke var for prosjektet, så ville alt vært som før”. Fra de startet opp i prosjektet og til i dag har det skjedd mye med dem. De har jobbet hardt for å komme seg ut av rus og kriminalitet. Flere av deltakerne henviser til hensyn og forholdet deres til barn og familie som årsak til at de har klart å bryte med sitt tidligere liv:

Hadde ikke noe å stille opp mot systemet. Satt på min åttende dom. Hadde gitt opp – det som holdt meg oppe var datteren. [...] Datteren holdt hodet mitt over skorpen. Det var tungt det som var under.

En annen årsak virker å være at de var blitt lei av rus og kriminalitet. De var blitt trette rett og slett. Dette, kombinert med en eller annen hendelse som fikk de til å våkne opp, bidro til at endringene skjedde. En deltaker beskriver for eksempel, i tillegg til forholdet til samboeren sin, hvordan en alvorlig voldsepisode førte til en endring for hans del:

Jeg så hvor langt det hadde gått. Voldsdommen var vendepunktet. Jeg skjønnte at jeg måtte ha hjelp til rusen. Det var min feil det som skjedde, men rusen sin feil at det gikk så langt.

Utfordringer

Når det gjaldt oppstart i prosjektet mente de fleste at det var utfordrende å ha en politimann med i prosjektet:

Deltakelse i prosjektet må ikke ses på som at man må gi noe tilbake, altså "tyste". Dette kan være en utfordring.

Holdning og stemning til GP har endret seg noe med årene, men jeg tror de unge ikke tør.

Som vi ser av siste sitatet ser det ut til at dette gjaldt når prosjektet var nytt og ukjent i miljøet. Med årene fremstår prosjektet som mindre farlig. Likevel vet vi ikke hvordan prosjektet blir sett på blant de kriminelle gjengangerne for øvrig. Når vi har kalt dette avsnittet for utfordringer og ikke tilbakemeldinger fra deltakerne om hva som kan bli bedre, er det en grunn til det. Deltakerne ble nemlig også spurt om hva kunne fungert bedre. Her hadde de lite å komme med. En av deltakerne ønsket imidlertid at det skulle vært mer fellesaktiviteter og samlinger på kveldstid. Han mente at flere ble sittende mye alene å se på TV.

Arne og Ståle har vært noe for dem og gjort noe for dem

Deltakerne har beskrevet Arne og Ståle som personer og deres relasjoner til dem, men også hva prosjektansatte og prosjektet har gjort og betydd for dem. En måte å oppsummere det på er at Arne og Ståle *har vært* noe for dem og *har gjort* noe for dem. De har vært to stødige hjelpere som deltakerne har tillit til. Deltakerne har hatt tillit til at de har fått hjelp ved behov. Vi kan si at deres tilstedeværelse har hjulpet i seg selv. Ved siden av å være der for deltakerne har de også handlet med og for deltakerne. De har gjort noe som deltakerne har satt pris på. Også her har deltakerne tillit til de ansatte fordi de har opplevd å få hjelp. Stikkord er handling og tilstedeværelse.

4.2 Samarbeidspartnere

Prosjektets hensikt er tydelig og målekriteriene utydelige

For samarbeidspartnere, som for prosjektansatte og ledelse, synes årsaken til at prosjektet har oppstått og hensikten med det, å være vel definert. På samme måte som de andre informantene er de dessuten usikre vedrørende målekriterier. Det vil si at det er uklart hvor langt prosjektet skal følge deltakerne, når deltakelse i prosjektet skal defineres som over, når jobben kan sies å være gjort med den enkelte og hva som skal til for å kalle prosjektet vellykket. Slik vi så det har dette ikke hatt noen stor betydning for prosjektets daglige drift, men kan være av større betydning når prosjektet er i en evalueringsfase.

De ansattes høye kredibilitet og troverdighet

Imidlertid er det første som slår en etter å ha snakket med ulike samarbeidspartnere, det vi kan kalle for de ansattes høye kredibilitet og troverdighet:

Jeg er stolt av dem! Det var "riktige" folk. Det har med interesse å gjøre... og det å være raus og romslig. Feil folk på feil sted, blir bare tull. Ser ikke ut til at det er det denne gangen. Jeg tror det er på grunn av de ansattes erfaring: de har stått i ting så mange ganger

Prosjektet har "trykk". De står i det igjen og igjen.

Jeg synes Arne og Ståle har gjort en utrolig bra jobb!

Det tyder på at her ligger årsaken til at samarbeidspartnerne har tro på prosjektet. Som flere andre av informantene nevnte, mener flere samarbeidspartnere at antall ansatte bør økes. De opplevde også at det til å begynne med uvanlig at politiet skulle være med, men at dette etter hvert ikke ble noe stort tema.

Forventninger om aktive handlinger

Oppfatningen av Gjengangerprosjektet blant de som har hatt med det å gjøre, er at det er et aktivt prosjekt, både i ord og i handling. En av samarbeidspartnerne beskrev Arne og Ståle slik:

Gjengangerprosjektet har handlingskompetanse, ikke bare ønske og lyst, men de gjør det, de gjennomfører det. Ståle kan si: "Jeg må ha kr 10000,- NÅ! Bruker er på døren!"

Samarbeidspartnerne virker nesten å forvente at prosjektet inntar en litt annen rolle og posisjon enn resten av hjelpeapparatet:

Det må være rom for litt uortodoks jobbing

De må bruke andre metoder enn det vi bruker her (Kommunens oppfølgingstjeneste)

En annen sa om metoder at metodikken ikke var uttrykt overfor han, men at de kanskje var mer "aksjonsrettet" og "praktisk"; altså at de gjorde ting sammen med deltakerne etter en eklektisk modell. Han sa også at han *trodde* de pleide å dra og spille fotball. Slik han og flere med han kan tolkes her, ligger det forventninger om at bruk ulike aktiviteter er sentralt virkemiddel. Når det gjelder akkurat dette var det overraskende at i tiden vi fulgte prosjektet var det forholdsvis lite aktivitet i forhold til det som var forventet. Årsakene til dette kan være flere. To av de viktigste som også Arne og Ståle var innom selv, kan være individuell tilrettelegging og kapasitetsproblemer. Et kjennetegn for prosjektet må sies å være tett oppfølging og med få brukere. Dette gjør at de kan tilrettelegge individuelt. Slik situasjonen er for deltakerne kan det ha vært slik denne høsten at det ikke var tiltrekkelige aktuelle deltakere for aktivitet. Spørsmålet som blir hengende igjen er hvor stor oppmerksomhet som skal vies den ene eller de to som *ønsker* slik aktivitet. Den andre årsaken kan ha å gjøre med at de er få ansatte som ikke rekker over alt. Kapasitetsproblemet og sårbarheten har som vi har sett, har vært nevnt av flere.

Når det gjelder det som ovenfor er nevnt som prosjektets "handlingskompetanse", dukket det opp et par spørsmål fra to av informantene: Fungerer prosjektet som dør-åpner eller "dør-oppsparkere" hva gjelder det å hjelpe deltakerne i forhold til det øvrige hjelpeapparat? Sparker prosjektet opp åpne dører ved at instansene det er snakk om er samarbeidsvillige likevel? Det er utenfor en hver tvil at prosjektet jobber hardt for å finne individuelle løsninger med og for deltakerne. Denne jobbingen ser ut til å innebære et visst trykk ovenfor det etablerte hjelpeapparatet. For eksempel så vi dette når vi fulgte Arne og Ståle gjennom en arbeidsdag. Ståle la da trykk på saksbehandlerne i NAV om å ordne med utbetaling av etableringspenger til deltakeren. Man kan spørre seg om dette trykket som prosjektet utøver er nødvendig eller om det er slik at det etablerte hjelpeapparatet er på tilbudssiden uansett. Ut fra det vi har observert og funnet er det ingenting som tyder på at prosjektet utøver for stort press på resten av hjelpeapparatet. Det som imidlertid kan fastslås basert på observasjon og uttalelser fra informantene, er at Gjengangerprosjektet er kjent for å søke ubyråkratiske, individuelle og kjappe løsninger for sine deltakere. En av samarbeidspartnerne formulerte seg slik om dette:

Gjengangerprosjektet åpner dører i systemet. Det er mer og mer stengte dører. Der har de en viktig rolle, spesielt i NAV. Noen av brukere er avhengig av hjelp, blant annet fordi alt er blitt fragmentert.

4.3 Prosjektansatte og ledelse

Når det gjelder forholdet til resten av hjelpeapparatet var det ikke bare samarbeidspartnerne som var opptatt av det: Hrønn Thorisdottir, direktør ved Stavne kom også inn på det. Hun nevnte det som en utfordring og stilte et åpent spørsmål om det var aksept for prosjektet i hjelpeapparatet og om hvor stor fleksibilitet det er mulig å få til.

Hva gjøres i prosjektet?

På spørsmål om hva de gjør i prosjektet, er Arne og Ståle ikke så konkret. De har mindre å si om jobben de har gjort enn andre rundt dem har. På spørsmål om hva de faktisk gjør i prosjektet og hvilke metoder de bruker, ramser de likevel opp følgende:

- Sterk tro på at deltakerne mestrer (humanistisk menneskesyn)
- Telefonen på hele tiden og tilgjengelig hele døgnet.
 - o I følge Arne og Ståle ble ikke dete misbrukt av deltakerne, men de tok alltid telefonen og dersom det var noe alvorlig så stilte de opp.
- Ansvarsgrupper og teamarbeid
- Miljøterapi
- Samtaler; både formelt og uformelt
- Trening, kulturaktiviteter og sosiale sammenkomster.
 - o Når det gjelder sosiale sammenkomster angis Veiskillet å være sentralt. Boligtilbudet gir rammer for å treffe deltakerne.
 - o Ut fra hva vi så i løpet av høsten var det forholdsvis lite aktivitet i form av organiserte sosial sammenkomster, trening og annet i prosjektet. Dette var også Arne og Ståle til dels bevisste på.
- Oppfølging i bolig.
 - o Dette gjaldt både de som bodde på Veiskillet og andre steder.
 - o ”Kaoskontroll”, kalte de dette: det hendte de ble med deltaker hjem for å rydde, vaske, kaste ting og systematisere. Begrunnelsen for å gjøre dette var at dersom det var kaos hjemme så ville en ikke være der og ta vare på boligen. Det ville også bli vanskelig å ta imot besøk fra familie
- Nært samarbeid med Veiskillet
- Oppsøkende virksomhet (sjekker bolig og arbeid, kontakt med pårørende osv)
- Arbeidstrening på Stavne
- Relasjonsoppbygging og det å by på seg selv
- Holdningsendring på etikk og moral
- Ruskontroll: urinprøver
 - o Ift f eks førerkort
 - o Vise ovenfor seg selv og omverdenen at vedkommende vil holde seg rusfri
 - o Også som selvjusis

Samarbeidspartnerne og det å utgjøre en forskjell

Da Ståle ble utfordret på å trekke frem noe som har fungert spesielt bra, kom han med to ting. Det ene var det tette samarbeidet med andre instanser, i særdeleshet Veiskillet, KiF, fengslet, oppfølgingstjenesten i kommunen og det øvrige Stavnesystemet. Han sa at de opplevde å bli tatt på alvor og at samarbeidet fungerte bedre enn forventet. Det andre var at de gjorde en forskjell for deltakerne:

Vi betyr noe for folk. Dette har vi sett blant annet gjennom at familie hilser og noen av deltakerne definerer oss som venner.”

Inntrykket etter å ha fulgt dem over noen måneder, er at de er mest opptatte av å gjøre jobben enn å ha noen store formeninger om den. De er såkalte ”do-ere” og virker ydmyke overfor hva de har fått til. I forhold til at prosjektet er blitt beskrevet som handlingskompetente og aktive kan dette virke noe paradoksalt. Av samme årsak er det interessant at fokus på det rent metodiske er mindre enn man kanskje kunne forvente. Inntrykket er at Arne og Ståle er mer opptatte av å få jobben gjort. Heller ikke ledelsen ser ikke ut til å legge hovedtrykket på metoder. Vi skal se litt nærmere på metoder.

Nærmere om metoder

To fra ledelsen sa det slik:

Metoden er ikke nedskrevet, men de har den i hodet, og kanskje skal den være der.

Tror ikke det er så mye nytt rent metodisk. Det handler om gammel sosialarbeidermetodikk

Kanskje kan man si at de ikke er så opptatte av metoder, men snarere fokuserer på hvordan man gjør det konkrete arbeidet og hvordan man organiserer seg på. I denne sammenhengen ser ledelsen ut til å ha tillit til de prosjektansatte. Det ble blant annet sagt at prosjektet er viktig for å finne nye måter å arbeide på og at det burde være rom for litt ”prøving”. En god beskrivelse som dekker en gjenkjennbar metodikk kan være det som den ene samarbeidspartneren kalte for *aksjonsrettet*: De følger en eklektisk modell der de benytter seg av kjente metoder og virkemidler. I praksis er dette kjennetegnet med at de gjør noe aktivt med og for deltakerne og legger trykk på forhold rundt deltakerne som ikke er i orden. Et eksempel på det var når Ståle fikk ordnet med etableringstilskudd den dagen vi fulgte dem gjennom en arbeidsdag. I tillegg er de tett på deltakerne hele tiden og gir dem lite fred og rom til å falle tilbake. Ståle gjenga uttalelsen fra en deltaker som ikke maktet å stå i prosjektet. Deltakeren hadde da signalisert at det ikke var ”morsomt å ruse seg fordi Arne og Ståle var der hele tiden”. Tidligere hadde han fått være i fred, men det fikk han ikke i Gjengangerprosjektet. Problemet hans var at han ikke *ville* ha denne tette oppfølgingen i følge Ståle. En av kriteriene for prosjektdeltakelse er at man vil, og vedkommende passet dermed ikke inn. Deltakerne må ville det selv uansett hvor tett prosjektet følger opp.

Om Arne og Ståle ikke snakker så mye om spesifikke metoder, er det én ting som bemerker seg: den tette oppfølgingen. Om akkurat dette sa en av dem:

Det må nesten være såpass. Dersom jeg ikke har kontroll på hva de gjør og hvor de er og dersom jeg ikke hører noe – da blir jeg bekymret.

Uttalelsen setter standarden for prosjektets oppfølging. Metoden er enkel ved at den går ut på tett, tett oppfølging. Her er de i tråd med Stavnes motto ”Vi slipper ikke taket”. Et av spørsmålene vi stilte var hvor mange sjanser gjengangerne skal få. Svaret var slik:

Det handler ikke om hvor mange ganger, men om hvor folk er fra gang til gang. Jeg tror de må få så mange sjanser som de trenger.

Både ledelse og ansatte ser at bemanning er sentral i forhold til hvor tett man kan følge opp. De ønsker seg flere ansatte, spesielt for å kunne følge opp deltakerne enda tettere på fritid og helg. Arne mente selv at de har en del å gå på her:

Den ”såkalte” tette oppfølgingen burde vært enda tettere, oppfølgingen er ikke like tett på alle... skulle vært flinkere på fritid og den biten. Dette krever flere ansatte eller samarbeid med andre. Skulle hatt mer fysisk aktivitet. Det burde vært større økonomisk pott.

Utydelige målekriterier

Verken ledelse eller prosjektansatte er klare på målekriterier for prosjektets vellykkethet. I prosjekter som dette er det vanskelig å måle slikt, eller å få klart fatt i hva som kan være gjeldende kriterier. En annen måte å spørre på vil derfor være: Når er jobben gjort i forhold til deltakerne? Når kan og skal jobben avsluttes med den enkelte? Ove Sem sa at:

Målkriteriene er på den ene side mindre vinningskriminalitet dersom vi tenker tradisjonell polititenking. Men effekten bør også måles i forhold til et samfunnsregnskap. Prosjektet har gitt større verdighet til de personer som Arne og Ståle har jobbet med, og de har gitt dem håp om en annerledes fremtid enn rus og kriminalitet, til og med gitt dem håp om at regulert bosted og jobb. Verdien av dette av dette er det kanskje ikke laget gode målekriterier for i vårt prosjekt, men det er de viktigste kriteriene.

De er som vi ser svært klare på hva som er hensikt og mål med prosjektet: nemlig at deltakerne skal få et verdig, bedre liv og at prosjektet samtidig skal være samfunnsøkonomisk gunstig. På spørsmål om når jobben er gjort med den enkelte, svarte derimot en av de prosjektansatte at

Jobben er gjort når folk er ute i vanlig jobb... er borte fra fengsel, sosialkontor. Men dette er fåtallet.

Dersom kriteriet er å få deltakerne uavhengig av hjelpeapparatet, vil man ikke kunne si at prosjektet har nådd målet. Spør vi derimot deltakerne om endringene i livene deres og samtidig regner på hva samfunnet er spart for rent økonomisk, ville det være vanskelig å si at prosjektet ikke er vellykket. Kanskje kan dette settes i sammenheng med at ambisjonen med prosjektet er å følge deltakerne hele veien:

Dersom man tenker prosjektet som et varig tiltak, er målet å hjelpe dem helt ut av hjelpeapparatet og er ikke tidsbegrenset. Målsetningen med den enkelte må vurderes spesielt, for eksempel uføretrygd.

Noe som henger sammen med målekriteriene er tankene rundt prosjektets fremtid. Alle tre fra ledelsen nevnte hvordan det allerede eksisterende samarbeidet mellom kommune og politi hadde dannet plattformen for prosjektet. Imidlertid virker det ikke å være en felles tanke om hva som skal skje videre. Forutsetningene mener de er tilstede fordi både prosjektansatte og ledelse ønsker prosjektet videreført, videreutviklet og ekspandert. Om prosjektets forankring i ledelse ble det sagt at en viktig forutsetning til å begynne med var at politiets stasjonssjef var samarbeidsvillig overfor andre etater og at prosjektet ikke ville oppstått om det ikke var for dette. Det samme var en av samarbeidspartnerne inne på. Han mente at for å få til prosjekter måtte man finne ”dugelig ledelse til å dra lasset” fordi det måtte forankres i ledelse. Samtidig argumenterte han for at prosjekter også måtte forankres hos de ansatte, hvis ikke kom prosjektene til å støve ned. Han så viktigheten av å trekke det ned på individnivå slik at det ble minst mulig byråkratisk.

Andre ting som kom opp i intervjuene var eksempelvis at ledelsen er bevisst på at få ansatte gir høy sårbarhet, for hva skjer når eller hvis ildsjelene blir borte? Videre kom det frem var at Arnes bakgrunn som politi med sine kontakter inn mot jurister, påtalemyndigheter og så

videre, var en klar suksessfaktor i prosjektet og at de er klare over at det mangler psykiatrikompetanse i prosjektet.

4.4 Metoder og virkemidler basert på intervjudata

Ut fra hva vi har funnet ut om metoder og virkemidler, kan vi oppsummere med følgende:

Utpreget individuelt rettet

Det er forholdsvis få fellestrekk hva gjelder virkemidler i prosjektet. Dette tror vi skyldes at oppfølgingen er utpreget individuelt rettet. Selv om deltakerne tilhører en definert målgruppe med visse behov, er individene så sammensatt og forskjellig i sine utfordringer og problematikk, på flere ulike områder, at hjelpen som gis hver enkelt blir unik. Dette er likt konklusjonen til Røe og Berg (2005) i en rapport om Stavnes avdeling "Brygga".

Tett og total oppfølging

Tett oppfølging vil si at Arne og Stål er nær deltakerne og kan være det fordi at prosjektet har få brukere. Total oppfølging innebærer at de gjør alt av arbeid som er nødvendig. De tetter igjen de hull som er i det offentlige oppfølgingstilbudet. Dette så vi eksempel på under avsnittet "En dag med Gjengangerprosjektet". Dette må ikke nødvendigvis forstås som at det er noe fundamentalt feil med andre oppfølgingstilbud. Saken er at den gruppen brukere som det her er snakk om, hele tiden har noe som må ordnes etter ad hoc-løsninger der og da. Disse behovene klarer ikke det ordinære hjelpeapparatet å dekke. Behovene det er snakk om dekker Gjengangerprosjektet i dag. Innbefattet i den tette oppfølgingen inngår at deltakerne opplever Arne og Ståle som bakgrunnsstøtte når de trenger det. Det er ikke bare det prosjektet *gjør* for deltakerne som betyr noe, men også at de har tillit til og tro på at de får hjelp *om* det behøver det. Som metode for oppfølging vil dette bare fungere dersom deltakerne tror på det. Dersom dette ikke er tilfelle vil det følgelig ikke kunne kalles en metode. Noe av essensen i oppfølgingsarbeid kan man si ligger her: det er ikke alltid *at* man stiller opp, men *troen på at man kommer til å stille opp* som er betydningsfullt. Forutsetningen er imidlertid som en av deltakerne sa, at man må ha opplevd det i praksis før man tror på det. På en noe flåsete måte kan man si at "tror du det, så har du det".

Aksjonsrettet, eklektisk og praktisk

Videre er metodene de bruker oppsummert til å være aksjonsrettet, eklektisk og praktisk. Med eklektisk og praktisk menes her at i prosjektet brukes litt av hele spekteret av metoder som finnes, uten at det kan identifiseres et typisk mønster for metodebruk, og at de jobber ut fra hva som fungerer der og da og er formålstjenlig for de til en hver tid gjeldende behov. Det som vi har kalt for *aksjonsrettet* vil vi si er det som i stor grad skiller prosjektet fra andre tiltak. Begrepet inneholder i hovedsak følgende trekk som vi har identifisert:

- Oppsøkende virksomhet
- Sanksjonering
- Trykk på deltakerne

- Trykk på hjelpeapparatet

Punktene beskriver ansatte som aktivt går ut for å hjelpe deltakerne til å nå målene sine. De lar ikke brukere være i fred dersom de ikke hører noe. Ståle sa at tett oppfølging innebærer at man vet hvor de er til en hver tid. Dersom de ikke hører fra en deltaker på en stund, setter de seg i bilen og kjører til vedkommende. Eller forsøker å spore han opp på annet vis. Videre har de mulighet til å følge opp med sanksjoner. Det vil for eksempel si å trekke tilbake goder som er gitt, som for eksempel det å få tilbake førerkort. I tillegg virker Arne og Ståle som personer å være tydelige og trygge nok til ikke å gå på akkord med absolutte krav og forventninger. Trykk på deltakerne innebærer det som er sagt her. De går etter dem og lar de få vite at de er ”på dem” hele tiden. Det kan virke som at tilgjengeligheten skal gå begge veier: deltakerne må kunne redegjøre for hva de gjør og hvor de er, på samme måte som at Arne og Ståle stiller opp ved behov. Trykk på hjelpeapparatet finner vi også som et trekk ved jobbingen ved at de legger press på det øvrige hjelpeapparatet for å få til løsninger for deltakerne. Dette har vært behandlet tidligere.

Teamarbeid

Arne og Ståle jobber ofte sammen, enten det er på kontoret eller ute. På den måten utfyller de hverandre. Det virker også å virke dempende på kaotiske situasjoner. I tillegg har de tilknytning til et team utenfor prosjektet. Tilknytningen kan forstås som begrunnet i organisatorisk tilhørighet og faglig støtte. Den fysiske plasseringen av kontorene til Arne og Ståle gjør også at de andre ansatte som sitter der bidrar til at de prosjektansatte ikke er alene i det daglige. De er en del av et miljø. Under observasjonstiden så vi at de andre ansatte hadde relasjoner til Gjengangerprosjektets deltakere. De snakket med dem og hjalp dem blant annet med urinprøvetaking.

Hovedpoeng er ikke å finne nye metoder, men å rendyrke gamle

Til sist er det å si om metoder at hensikten med prosjektet ikke har vært å finne nye metoder, men å prøve ut gamle.

5. Vurdering og diskusjon av organisering, metoder og virkemidler og måloppnåelse

En av datainnsamlingsmetodene i evalueringen var observasjon gjennom deltakelse. Etter at Arne og Ståle hadde blitt fulgt gjennom en arbeidsdag, ble det skrevet ned et refleksjonsnotat om måten de jobbet på:

Forutsetningene for en slik måte å jobbe på er flere: De må ha et begrenset antall brukere til oppfølging. Det må være en fleksibilitet fra de ansattes side og evne og vilje til faktisk å ta tak i de tingene som må løses, hva det enn måtte være. De må ha god kontakt med andre instanser og etater, både formelt og uformelt. Samarbeidspartnere, de ansattes arbeidsplass, ledelse og andre, må få til ordninger som gjør at de ansatte kan jobbe slik de gjør.

Notatet er basert på den umiddelbare opplevelsen av hvilke forutsetninger som må være til stede for at det kan jobbes slik det gjør i prosjektet. Det første som trådte frem var at når man bruker en hel dag på én deltaker, sier det seg selv at antall deltakere må være begrenset. Det andre var at en konstatering av visse ferdigheter og egenskaper de ansatte måtte ha. De må ha evne og vilje til å gripe tak i de arbeidsoppgaver som ligger for dagen. De ansatte må være svært fleksible i et arbeid som kan fortone seg som uoversiktlig og kaotisk. Det tredje som ble tydelig var at de ikke kunne jobbe slik de gjorde uten at de hadde god, velfungerende kontakt med sine samarbeidspartnere. For eksempel kunne de være svært fleksible når de hadde nøkkelkort til Veiskillet og Valøya Hybelhus. Det fjerde som trådte frem var hvordan interne og eksterne samarbeidspartnere, inkludert ledelse, også må vise fleksibilitet. De må legge til rette for at et lite prosjekt kan "rote litt rundt" både innenfor og utenfor de vanlige rammene for oppfølgingsarbeid. Da har vi ikke sagt noe om hvorvidt det er rimelig at alt dette må være på plass, men det var uansett det spontane inntrykk vi fikk av forutsetningene for prosjektets arbeidsform.

Videre i dette kapitlet skal vi se nærmere på det som er nevnt over og flere andre forhold når vi vurderer og diskuterer de sentrale elementene i evalueringen hver for seg: organisering, virkemidler og metoder og til slutt måloppnåelse. Når det gjelder erfaringene til informantene og deltakerne i særdeleshet, er det lite å diskutere. Erfaringene er slik som det er blitt presentert, og de taler for seg. Det vi har hentet inn av synspunkter fra informantene forteller om hvordan de fleste har stor tro på prosjektet. Deltakerne er svært fornøyde: Arne og Ståle har *gjort* noe for og med dem, og Arne og Ståle har *vært* noe for dem. Blant samarbeidspartnerne har Arne og Ståle høy kredibilitet og troverdighet, og prosjektet virker å være forankret i ledelse.

5.1 Organisering

Prosjektet er et samarbeid mellom politi, kommune og Stavne. Dette gjelder på to nivåer. For det første oppsto prosjektidéen i et samarbeidsforum der nevnte instanser er med, og de samme instansene er med i styringsgruppen for prosjektet. For det andre driftes prosjektet i

det daglige av en politimann og en hjelperpleier med bakgrunn i sosialfaglig og boligsosialt arbeid. Dette gir en blanding av ulike syn og metoder. Dette kommer vi tilbake til senere. Når det gjelder den forholdsvis uvanlige blanding av yrkesgrupper som kjennetegner dette prosjektet, var dette et tema blant både hjelpeapparatet og gjengangere. Evalueringen viste at temaet ikke er sentralt i dag, men at politiets daglige innblanding er en suksessfaktor. De andre viktigste samarbeidspartnerne er kommune, fengsel og Veiskillet i Kirkens Bymisjon, samt det øvrige Stavnesystemet. Vi har fire spørsmål til organiseringen. Det første er:

Burde "Et verdig liv" og Gjengangerprosjektet slås sammen?

Grunnlaget for spørsmålet er at det pågår to parallelle prosjekter som er nokså like. Instansene som er involvert, målgruppe og hensikt er like. Utfordringen med dette er at kan bli noen prosjekter som henger sammen, men som ikke henger nok sammen til at det blir en felles retning på det hele, spesielt i forbindelse med veien videre i 2010 og søknad om eksterne prosjektmidler. Direktøren ved Stavne var opptatt av at det ikke skal gjøres dobbeltarbeid i arbeid med gjengangere. Ut fra hensyn til samkjøring av ressurser er derfor spørsmålet også betimelig. Spørsmålet følger for øvrig Gjengangerprosjektets årsrapport for 2008 der det står:

Det synes fornuftig å legge prosjektet Et Verdig Liv under samme paraply som Gjengangerprosjektet med en felles styrings- og referansegruppe.

Et underspørsmål under dette punktet er hvorfor ikke Kirkens Bymisjon er involvert i dette samarbeidet. "Kjernegruppen" av de som er involvert i samarbeidet rundt målgruppen er få, og det bør vurderes om man er tjent med at Veiskillet og Kirkens Bymisjon står utenfor. Ved å innlede enda tettere dialog med Kirkens Bymisjon vil man kanskje lettere nå ønsket i forprosjektet om etablere flere små boenheter med oppfølgingstilbud ved at flere er med på å dra lasset. Dette leder oss til neste spørsmål.

Burde Veiskillet og Gjengangerprosjektet slås sammen?

Spørsmålet stilles av to årsaker. Den ene er at det kan oppleves som noe utydelige skiller mellom de to tiltakene. En pårørende til en avdød deltaker i prosjektet hadde i sin kontakt med begge stedene ikke klart å forstå forskjellen på de to tiltakene. Ut fra observasjon i prosjektperiodene ble det dessuten klart for oss at samarbeidet mellom Veiskillet og Gjengangerprosjektet er nokså tett. Dette er også fremhevet både fra Veiskillets og Gjengangerprosjektets side. Blant annet har Arne og Ståle nøkkelkort til Veiskillet og inngår i en vaktordning på helg der. Den andre årsaken er at en tettere involvering av Kirkens Bymisjon vil kunne innebære en enda tydeligere, felles retning på innsatsen overfor gjengangere. På denne måten ville prosjektet blant annet bli mer fri i forhold til å skaffe bolig til deltakerne. Slik vi vurderer samarbeidet mellom Veiskillet og Gjengangerprosjektet fungerer det svært bra i dag. Rent organisatorisk er det potensielle utfordringer med en sammenslåing, men vi ser få grunner til at det ikke ville fungere. Det ville ikke være unaturlig at Kirkens Bymisjon da ble med i styringsgruppen og at Kirkens Bymisjon og Veiskillet deltok i "Et verdig liv"-samarbeidet. En tettere involvering av Kirkens Bymisjon vil etter vår mening styrke arbeidet.

Uavhengig av sammenslåing eller ikke er vår oppfatning at dersom man ønsker en ordning som favoriserer målgruppens behov, må folkene som jobber med dette fristilles til å gjøre avtaler og lage ordninger i praksis uten at det eksisterer hindringer høyere opp i systemet. Personalet på Veiskillet og de ansatte i Gjengangerprosjektet må videre kunne foreta egne

avgjørelser og bestemmelser ut fra behov der og da og kunne velge ad hoc-løsninger for å dekke behovet, uten å måtte vente på klargjøring og byråkratisk behandling. Tredje spørsmål vi ønsker å stille er:

Hvor lenge kan man vente med å få inn flere ansatte og mer psykiatrikompetanse, blant annet i forhold til forprosjektets konklusjoner og mål?

Et uttalt mål i forprosjekt er å sørge for tettere oppfølging på helg og etter endt kontortid. Denne uttalelsen går igjen i flere av dokumentene fra prosjektet. Både prosjektansatte, ledelse og samarbeidspartnere er inne på det. Det er minst tre årsaker til behov for flere ansatte. Den ene er at målene om kunne følge opp gjengangere på helg og fritid ikke vurderes som nådd. Dersom det anses viktig å nå dette målet, må man se på mulighetene for tilførsel av personal. Den andre årsaken har å gjøre med kapasitetsproblemer. Flere av informantene uttrykte bekymring for at Arne og Ståle skulle blir trette av jobben. Slik situasjonen er pr i dag er det vanskelig å se at det kan gjøres noe mer ut av prosjektet ut fra de personalmessige og økonomiske ressursene som foreligger. Den tredje årsaken er at prosjektet trenger psykiatrikompetanse. Det kom opp under både observasjon og intervju. Her ser vi den klassiske utfordring og skillet mellom rus og psykiatri. Behov for psykiatrikompetanse gjelder på to måter. For det første ses et behov for samarbeidspartnere med psykiatri som spesialfelt, slik som førstelinjepsykiatri, psykolog, psykiatriske sykepleiere og så videre. For det andre bør det ved eventuelle nyansettelser i prosjektet vurderes om en eller flere skal ha bakgrunn fra arbeid med mennesker med psykiske problemer. Vi vet at rusavhengige sliter med psykiske problemer av ulik art. det så vi blant annet i kapittel 3.1. Ansatte med psykiatrikompetanse kan ta seg av slike ting. Det siste spørsmålet handler om tiltak versus prosjekt:

Er det mest hensiktsmessig at Gjengangerprosjektet forblir prosjekt en stund til?

Et tema som har dukket opp mot i samtaler med prosjektansatte og ledelse, er om prosjektet skal avsluttes som tiltak og føres over i det eksisterende hjelpetilbudet. Det er som sagt vanskelig å vurdere fordi det ikke er helt tydelig hva som skal være målekriteriene. Fra begynnelsen av ble det sagt fra flere hold at det trengtes tilbud til gjengangerne uten om kontortiden. Dette målet kan vi ikke se er nådd fullt ut i prosjektet selv om deltakerne ikke anser at det mangler noe. Kanskje kan målsetningen om utvidet oppfølging skrinlegges. Kanskje kan det sies at praksis har vist at prosjektet er godt nok fordi deltakerne er fornøyde. På den andre side har prosjektet hele veien jobbet mot et mål om å få dekket oppfølging på kveld og helg. Slik vi ser det er ikke prosjektet ferdig selv om man kan si at målene er nådd. Det er fortsatt mye som gjenstår i forhold til opprinnelige tanker, behov, ønsker og målsetninger. Vi mener at prosjektet bør videreføres for å utnytte potensialet som ligger i prosjektet i seg selv og i den tette kontakten som er opprettet med andre instanser. Vi konkluderer med at Gjengangerprosjektet bør fortsette å være organisert som prosjekt en stund til. For øvrig ser vi heller ingen grunn til å flytte prosjektet fra Stavne pr i dag, verken fysisk eller organisatorisk. Det bør heller legges ressurser i å jobbe videre med intensjonene om å dekke oppfølging på helg og fritid på en tilfredsstillende måte. På sikt bør tanken være å gjøre prosjektet om til fast tiltak.

5.2 Metoder og virkemidler

Evalueringen har vist at det er forholdsvis få tydelige trekk ved virkemidler og metoder fordi oppfølgingen av hver enkelt deltaker er utpreget individuelt rettet. Oppsummering av metoder og virkemidler er tett og total oppfølging med et aksjonsrettet, eklektisk og praktisk fokus. Metoden er tett oppfølging og virkemidlene ulike alt etter hva den enkelte trenger. På den måten viser dette hvordan tanken om å utøve tett oppfølging har fungert i praksis. Hovedpoenget med prosjektet har ikke vært å finne nye metoder, men å prøve ut gamle i praksis. Det som gjenstår er å få en del av denne tause kunnskapen eksplisitt uttrykt, blant annet for å kunne svare på følgende spørsmål:

Hva av Gjengangerprosjektets metoder kan tenkes overført til kommunens øvrige hjelpeapparat og andre kommuner og politidistrikt?

Problemstillingen er relevant i diskusjon om prosjektets overføringsverdi. Dersom det er ønskelig å se på overføringsverdi, bør etter vår vurdering prosjektet konkretiseres, struktureres og skriftliggjøres nærmere i forhold til metodebruk og virkemidler. Spesielt gjelder dette tanker man måtte ha om hva som er politifaglige og hva som er sosialfaglige metoder. Rammene av denne evalueringen gir ikke anledning til å gå dypere inne i dette uten om det vi har sagt om prosjektets metoder og virkemidler, som vi ser på som et resultat av både noe sosialfaglig og noe politifaglig. Når det gjelder overføringsverdi ønsker vi å nevne et par ting.

Det første som kan vurderes gjelder prosjektets aksjonsrettete arbeidsform der man legger mer ”trykk” på brukerne. Kanskje kan det øvrige hjelpeapparatet jobbe noe mer utadrettet og ikke la brukere som har behov for hjelp eller har krav om tiltak på seg, ”få være i fred”. Dette har vært sagt innen sosialt arbeid før. Schulman (1992) kaller for eksempel dette ”demand for work”, altså at man krever innsats fra brukerne til endring. Gjengangerprosjektet gjør dette i stor grad, og det som er noe annerledes her er at de *opp søker* brukerne og ikke venter til de kommer på kontoret selv. Det at de ikke hører noe fra deltakerne ses som bekymringsfullt og deltaker søkes da opp. Stavne og andre har jobbet med oppsøkende virksomhet på ulikt vis før. Gjengangerprosjektet gjør det enda tydeligere og målrettet.

Det andre med en mulig overføringsverdig er prosjektets teamarbeid. Arbeid med målgruppen er krevende på mange måter. Kanskje kan teamorganisering lette arbeidsbelastningen ved at flere kjenner de samme brukerne. Slik kan man spille på hverandre og kanskje finne nye løsninger i vanskelige saker. Nå vil mange mene at de jobber i team, men en ting er å være organisert som team. En annen ting er å jobbe med de samme brukerne og være fysisk sammen ute i felten. Hva gjelder den tette oppfølging vil det være umulig for kommunens øvrige ansatte å gjøre det samme dersom antallet brukere per ansatt ikke reduseres. Hvordan dette kan gjøres uten å redusere på andre tilbud er noe vi ikke har forutsetning for å mene noe om i denne evalueringen. Årsaken til at vi mener prosjektet bør fortsette i prosjektform ligger jo da også her: metodene og virkemidlene som Gjengangerprosjektet bruker, bør videreutvikles og raffineres. Dette gjøres best i en prosjektorganisering. Av samme årsak har vi heller ingen formening om hva annet av prosjektets metoder og virkemidler som kan overføres eksternt.

Utfordringen med implementering av metoder til øvrige hjelpeapparat er absolutt til stede om vi ser på kommunens behov for effektivisering og kostnadsreduisering. Også på disse punktene vil man vel til syvende og sist støte på spørsmål om økonomi og hvordan de

begrensete personalressursene bør brukes. Spør man ansatte rundt omkring vil nok mange si at de ønsker å følge brukerne tettere. Hva som skal overføres til det øvrige hjelpeapparatet vil derfor også handle om ressursbruk og politisk og administrativ vilje til å satse på denne målgruppen. Poenget er at sosialfaglige i alle år har sagt at tett oppfølging hjelper. Dette er ikke ny kunnskap. Spørsmålet blir like mye hva man velger å gjøre med denne kunnskapen, og om man velger å tro at det fungerer. Resten av hjelpeapparatet må også gjøre en vurdering av dette. Vi skal i det følgende kort drøfte prosjektets plass i hjelpeapparatet med å spørre:

Hvor stor fleksibilitet kan forventes fra resten av hjelpeapparatet, primært Trondheim kommunes forvaltningsorgan?

Spørsmålet stilles på grunn av to forhold. For det første kom temaet opp ved flere anledninger. Direktøren ved Stavne sa blant annet at hun hadde fått klager på Gjengangerprosjektet og en annen informant opplyste at han hadde fått telefon fra en ansatt i kommunens forvaltning som mente at prosjektets ansatte hadde gått for fort frem. For det andre har evalueringen vist at det å legge trykk på hjelpeapparatet er et virkemiddel prosjektet bruker og en viktig del i det vi har kalt for en aksjonsrettet arbeidsmetodikk. Sett fra kommunens forvaltningsorgan sin side er det ikke sikkert at enkeltpersoner bør gis privilegier foran andre i form av spesialavtaler, prioritering og så videre. Fra Gjengangerprosjektets side er det derimot en forutsetning at deltakerne får skreddersydde løsninger. En av informantene fra kommunens oppfølgingstjeneste mente at prosjektet hadde en viktig funksjon i et stadig mer byråkratisk og tungrodd system. Hjelpeapparatet har dermed to motstridende verdier og interesser: fleksibilitet og tilrettelegging overfor den enkelte på den ene siden og opprettholdelse av et byråkrati for rettferdighets og ordensmessig skyld på den andre siden. En av informantene sa at det må være noen ansatte rundt omkring som "bøller litt", men for mange slike ville føre til slitasje på systemet. En balansegang synes å være riktig: et prosjekt skal prøve ut nye ting, og en viss fleksibilitet må man derfor kunne forvente fra utsiden. Samtidig kan ingen se bort fra omgivelsene og strukturene man opererer i.

En tredje måte å se dette finnes også. Det er ikke gitt at det bør være konsensus her. Kanskje er det riktig at enkelte kjemper ekstra for brukere med sammensatte behov all den tid det større hjelpesystemet ikke har mulighet til å tilpasse seg alle innspill som kommer. Uansett svar på dilemmaet mener vi Gjengangerprosjektet er tjent med å være observant på problemstillingen. Vi avrunder med å fastslå at prosjektet fremover kanskje kan profitere på en enda tettere kontakt med kommunens forvaltningsorgan.

I prosjektet benyttes en rekke virkemidler. Noen av disse er kjente innen sosialfaglig arbeid. Andre er mindre kjente og skyldes prosjektets egenart. Det særegne for Gjengangerprosjektet kan sies å være tett kontakt med samarbeidspartene, oppfølging i bolig og oppsøkende virksomhet, tilgjengelig hele døgnet (på telefon), bruk av gulrøtter og sanksjonsmuligheter, trykk på hjelpeapparatet og aktiviteter. Hva gjelder aktiviteter var det likevel overraskende nok lite aktiviteter i perioden evalueringen varte. Derfor kan man spørre:

Hva er årsaken til at det har vært forholdsvis lite fellesaktiviteter i prosjektet (høsten 2009)?

Svarene anses å være todelt. Det ene er at siden oppfølgingen er svært individuell og deltakerne få, vil det kunne være perioder der det ikke er nok deltakere som har behov for fellesaktiviteter. Dette illustrerer et prosjekts hensikt og natur: å prøve ut visse ideer i praksis. Noen ganger vil forestillingene om hva som kan være en bra måte å gjøre ting på, utarte seg

annerledes i praksis. Evalueringen av Brygga-tiltaket viste noe av det samme (Røe og Berg 2005: 42). Type og mengde aktivitet i Gjengangerprosjektet tilpasses ut fra sammensetning av og ønske hos de deltakerne som er inne i prosjektet til en hver tid. Dessuten kan man se på tiden som deltaker i prosjektet som bestående av faser. I enkelte faser er det kanskje større behov for fellesaktiviteter, mens etter hvert endrer behovet seg. For eksempel er det deltakere som klarer seg selv og ikke tar del i prosjektet som så dann. Det vi også ser er at den gruppen brukere som kalles for gjengangere ikke er så homogene som man kanskje tror. Selv om de ser nytten i følelse av fellesskap med prosjektets deltakere, trenger ikke det å bety at de ønsker faste aktiviteter og treff i hele deltakelsesperioden. Skal man gjøre noe med det? Intervjuene med deltakerne ga totalt sett ingen indikasjoner på at de savnet noe. Det er likevel grunn til å vurdere hva som skal gjøres med dette. Grunnen til det er at prosjektet kan kritiseres for ikke å følge tett nok opp i forhold til den enkeltes behov dersom de ikke klarer å ordne med treff, sosiale sammenkomster og aktiviteter for de som faktisk ønsker eller trenger det.

Den andre delen av svaret kan ha å gjøre med kapasitetsproblemer. Det er begrenset hvor mye Arne og Ståle makter alene. Kanskje var det mulig til å begynne med da deltakerne var færre og slitasjen på personalet mindre. I dag ser kapasitet ut til å være en utfordring som bør løses. Dersom svaret på manglende fellesaktiviteter er kapasitetsproblemer, burde en varselampe ringe, både ut fra de ansattes jobbsituasjon og prosjekts mål og hensikt. Neglisjering av dette faktum vil gjøre at prosjektets virkemidler fremstår som utydelige og tilfeldige. Slik vi ser det burde de prosjektansatte gjøre opp status hva gjelder prosjektets virkemidler. Det er en ærlig sak å konkludere med at ut fra nåværende ressurser vil man ikke kunne tilby aktiviteter på kveld og helg, eller dagtid for den saks skyld. Det samme gjelder for så vidt annen type oppfølging. Erkjennelsen er viktig for å kunne planlegge videre. Slik vi har konkludert har Arne og Ståle gjort sitt i forhold til å gi tilbud til deltakerne. Prosjektet har pr i dag ikke kapasitet til å tilby alle de aktiviteter og den oppfølging som det har vært snakk om tidligere. Denne erfaringen som prosjektet sitter med burde tas med i en videre vurdering om hva prosjektet skal være, og eventuelt hvilket tiltak det skal bli.

5.3 Måloppnåelse

Prosjektet har to hovedmål: økt livskvalitet for den enkelte og samfunnsøkonomisk besparelse. Vi skal se på målene hver for seg.

Økt livskvalitet for den enkelte deltaker

En av vanskelighetene med prosjekter som Gjengangerprosjektet er å kunne sette et mål på det som er gjort. Hva som er bra livskvalitet for den enkelte vil variere i alle retninger. For gjengangerne i denne rapportens vedkommende er det ikke tvil. Ut fra både subjektive og objektive kriterier er målet om økt livskvalitet for deltakerne nådd. Det viktigste er at de selv har en opplevelse av at livet har endret seg til det bedre. De føler seg mer verdsatt, mer verdifull, mer tatt på alvor, mer inkludert i samfunnet og mer sett som mennesker. De opplever at en rekke forhold i livene deres har endret seg til det bedre. Sett utenfra er svarene nødt til å bli de samme. Deltakerne er i jobb, tiltak, leverer rene urinprøver, holder på egen bolig, har gjenopprettet kontakt med familie og så videre. Et annet mål er at nettverket rundt har fått det bedre. En pårørende til en deltaker som nå er død, refererte til Arne og Ståle som

trygge kontaktpersoner som holdt kontakten med henne, og dette i seg selv var av verdi for henne. Men ikke bare har prosjektet nådd målet; det må også kunne sies at prosjektet har gjort mer enn det kan forventes. En måte å se det på er at prosjektet har gjort jobben når deltakerne er rusfrie, har fast kontakt med prosjektet og er i aktivitet eller tiltak. Vi snakker nå om de objektive kriteriene. Etter vårt skjønn er det altså ikke tvil om at målet er nådd her. Denne utvilsomme konstateringen følges så av et spørsmål til målekriteriene:

Kan det formuleres tydeligere målekriterier for når jobben er gjort med deltakerne?

Utgangspunktet er at både Arne og Ståle, ledelse og samarbeidspartnerne er alle i tvil om hva som skal være målekriteriene for om prosjektet er vellykket eller ikke. Spørsmålet er når man har gjort jobben med den enkelte og dermed også for *når* og hva *konkret* som skal til for å kalle noe for vellykket. Holder det at deltakerne er blitt rusfrie eller skal de følges helt til de er fullstendig uavhengig av hjelpeapparatet? Dette bør man kunne forvente at man i prosjektet kan si noe om. Blant annet er en fordel med tydeligere målkriterier at det blir enklere å vite hvor man skal legge inn ressurser og innsats. Hensikten fra starten av i prosjektet var bedret livskvalitet for deltakerne, men dersom vi inntar en kritisk holdning burde det være målet til alle som arbeider med mennesker. Målene i prosjektskisse og prosjektsøknad burde derfor kanskje vært operasjonalisert. Et eksempel på en slik operasjonalisering kunne være at målet er å få deltakerne i stand til å nyttiggjøre seg de eksisterende tilbud. For øvrig er dette i tråd med forprosjektets konklusjoner:

- *Ved samfunnsstraff fins flere ulike program og tiltak som har til hensikt å få den domfelte til å reflektere over egen livsstil og atferd, få anledning til arbeidstrening og mulighet til å yte et positivt bidrag til samfunnet. Vi mener at deltakerne i gjengangerprosjektet kan benytte seg av eksisterende tiltak og at vi ikke trenger å lage nye aktivitetstiltak.*
- *Når prosjektdeltakeren har vist stabilitet med fungerende tiltak, kan ansvaret for videre oppfølging flyttes til den ordinære oppfølgingstjenesten.* (Forprosjekt til Gjengangerprosjektet 2006, vår understrekning)

I en vurdering av målekriterier og hvor langt man skal følge deltakerne er det minst tre forhold man kan tenke gjennom. Det første er at det i forprosjektet konkluderes med at man i arbeidet med gjengangere nødvendigvis ikke trengs å opprette mange nye tiltak, men at man benytter de tiltak som allerede finnes. Skal man følge dette burde deltakerne overføres videre med en gang det er i stand til å nyttiggjøre seg andre bestående tiltak. Det bør i alle tilfelle vurderes hvordan man rent konkret kan bruke de tilbudene som finnes både innen rusrehabilitering og arbeidsmarkedstiltak. Det andre er at antall deltakere høyst sannsynlig vil hope seg opp dersom man har tenkt å hjelpe alle hele veien. Deltakerne vi intervjuet så for seg at de trengte hjelp fra prosjektet i minst et år til (med gradvis mindre kontakt etter hvert). Det sies seg selv at mulighetene for tett oppfølging med hver enkelt deltaker reduseres jo flere som står på oppfølgingslisten. Det tredje forhold å vurdere er om det for ambisiøst at de samme ansatte skal ha kunnskap om all type oppfølging fra arbeid med tung rusproblematikk på den siden og arbeidsmarkedstiltak på den andre siden. Det kan sammenliknes med at man slo sammen Stavnes avdeling Dagsverket med en oppfølgingsavdeling i NAV og sa at alle ansatte skulle jobbet med alle deltakerne.

Motargumentene til det som er bragt opp er også flere, eksempelvis at relasjon over tid er det som fungerer. Slik arbeidet med kommunens brukere har vært organisert inntil nylig, har man

skilt mellom oppfølging av såkalt ”tyngre oppfølgingsproblematikk” som rus, psykiatri og annet og oppfølging av mer arbeidsrettet karakter. Noe av den samme inndelingen finner vi innen NAV. Hvorvidt denne inndelingen har vært bra eller ikke, tar vi ikke stilling til, men det er noe prosjektet bør se på. Spørsmålet som må begrunnes slik vi ser det er hvorfor ikke deltakerne skal overføres til andre så snart de er i stand til det, all den tid det har vært en del snakk om tiltakskjeding og utnyttelse av ressurser som ligger der allerede. En videreføring av deltakerne til øvrige tiltak, kunne være en konkret måte å benytte seg at samarbeidet i ”Et verdig liv”. Til sist vil man ved å velge denne løsningen allerede i dag, kanskje enklere kunne koble prosjektet sammen med resten av hjelpeapparatet når prosjektperioden en gang er over.

Samfunnsøkonomisk besparelse

Økonomi må aldri bli det viktigste grunnlaget i vurdering av om arbeid med mennesker er bra eller ikke. En av samarbeidspartnerne sa at ”det er lettere å få politisk aksept med å snakke om samfunnsøkonomisk besparelse, men vi skal argumentere med humanitet”. På tross av dette kan vi ikke overse det faktum at fokus på pengebruk er noe som har kommet til å prege også dette arbeidsfeltet. Dessverre må vi vel innse at det ofte er vanskelig å vise til at arbeid med mennesker har gevinst ut fra samfunnsøkonomisk synsvinkel. Dette arbeidsfeltet har en adskillig større utgiftspost enn inntekstspost. Det er få som får oppfølgingsarbeid til å bli en gullgrube. Vi trenger ikke å se på det som et postulat, men ta det med i beregningen når økonomi bringes på banen. Imidlertid kan enkelte tiltak ha økonomiske konsekvenser for både lokal- og storsamfunnet. Gjengangerprosjektet har et slikt tiltak. Driften der har en klar økonomisk gevinst. Prosjektet retter seg mot en gruppe brukere som beviselig koster samfunnet mange penger. Intervjuet med gjengangeren i rapporten viser oss det. Heller ikke her er det derfor tvil om at målet er nådd. Gjengangerprosjektet er gunstig for samfunnsøkonomien og reduserer øvrig belastning som kriminalitet medfører. Vi skal nå se på økonomiaspektet med to ulike vinklinger. Vi skal se på stipulert kostnad for en gjenganger i og utenfor prosjekt i løpet av en viss periode. Den andre ser på hva etablerte rehabiliteringsalternativ for rusavhengige koster.

Stipulert kostnad for gjenganger i og utenfor prosjekt

Gjengangerprosjektet har sammenliknet hva en deltaker kostet samfunnet i månedene før han ble tatt inn i prosjektet, fra september 2005 til mai 2006, med kostnadene i et år etter han ble tatt opp. Tabell 3 og 4 viser utregningen.

Tabell 3: Kostnad pr deltaker før prosjekt, 9 mnd-periode.

Total kostnad i utbetalte forsikringer/skader for forhold gjort i gjeldende periode	Kr 530.000,-
Sosial stønad/livsopphold	Kr 40.000,-
Soning Trondheim Fengsel 71 dager á kr 2000,- pr døgn	Kr 142.000,-
Total sum	Kr 712.000,-

I tillegg kommer det en del andre utgifter, slik som for eksempel politiets etterforskningsarbeid. Deltakeren er ikke tatt for noen straffbare handlinger i perioden han hadde vært med. Kostnadene med å ha en gjenganger uten oppfølging er store. Dette blir

tydelig når vi sammenlikner med en gjengangers kostnad under prosjekttiden. Dette er gjengitt i neste tabell.

Tabell 4: Kostnad pr deltaker under prosjekt, 1 års-periode.

Husleie 15.12.06- 01.10.07	Kr 36.460,-
Sosiale stønader (livsopphold, etableringstilskudd m.m.)	Kr 10.660,-
Prosjektmidler SHdir, kostnad pr deltaker (kr 500.000/5 pers)	Kr 100.000,-
Total sum	Kr 147.120,-

Summen for deltaker før han ble med i prosjektet vil variere ut fra hvordan det beregnes, men summen er basert på reelle utgifter den perioden. I tillegg anslår de at vedkommende hadde et personlig forbruk på minst kr 1000,- pr dag, noe som gir kr 365.000,- i året i utgifter. For å dekke et slikt forbruk ved hjelp av kriminalitet mener de at han må stjele for 1,8 millioner pr år. Beregningen er gjort ut fra at de kriminelle som regel får 10-20 % av varenes opprinnelig verdi. Eksemplet viser hvordan Gjengangerprosjektet fører til økonomisk besparelse.

For å få kunnskap om kostnader kan man også spørre en gjenganger slik vi gjorde i kapittel 3, hvor mye dop de brukte og hvor mye de stjal for. Ut fra hva vår informant sa kan det være vanskelig å vite hva som forårsaker det ene og det andre, om det er økt rusing som fører til økt kriminalitet eller omvendt. De andre informantene bekreftet dette: det var ikke alltid slik at rusen kom først. Like ofte var det at den høye kriminelle aktiviteten krevde at de dopet seg for å holde det gående. Basert på informasjonen prosjektdeltakeren ga, legger vi frem følgende for å kunne forholde oss til noen tall:

Tabell 5: Døgnforbruk av narkotika

Minimum	
Døgnforbruk hasj og amfetamin	Kr 1.500-3000,-
Døgnforbruk penger utenom dop	Kr 5.000,-
Sum – én måned	Kr 195.000,-

Maksimum	
Døgnforbruk hasj og amfetamin (inkl. deling med andre)	Kr 7.000,- <
Pengeforbruk utenom dop	Kr 10.000,-
Sum – én måned	Kr 510.000,-

Som vi ser er døgnforbruket oppgitt å variere innenfor et intervall som er både kjent og ukjent. Vi har tatt utgangspunkt i det som gir de laveste tallene for ikke å ta for hardt i. Hva som blir snittet for et år er vanskelig å regne på. Dersom vi tar utgangspunkt i at han som regel hadde fem store pauser på mellom 14 dager og en måned i løpet av året, som han selv sier i intervjuet, kan vi anta at han hadde ca 7 aktive måneder i året. Dette gir et årlig forbruk på som er nokså høyt:

Årlig bruk av penger til dop og personlig forbruk	Kr 1.365.000 – 3.570.000,-
--	-----------------------------------

I følge Jan Erik Skjølås ved Overdoseteamet i Trondheim Kommune er det på generell basis ut fra på prisene på narkotika i Trondheim, ikke noe uvanlig med tallene. Han mente også at det er nesten håpløst å sette noe maksimumtall for penge- og dopbruken til amfetaminbrukere. Maksimumsummen som er oppgitt her er derfor ikke ment å skulle være representabel for andre enn gjengangeren vi snakket med. Ut fra at vedkommende har vært nær toppen på politiets liste over de mest aktive kriminelle rusavhengige, kan det hende tallet er høyere. Det

er som sagt vanlig å anta at de kriminelle får 10-20 % av varenes opprinnelig verdi. Ved spesielle anledninger kan det oppnås 1/3 av nypris. Det vil si at for å dekke pengebruken som angitt over måtte vår mann stjele for mange millioner:

Antatt verdi på tyvegods totalt for et år (minimum)	Kr 13.650.000,-
--	------------------------

Dette tallet kan virke usannsynlig høyt, men dersom vi går ut fra ett innbrudd i døgnet som han selv sier, der skader og utbytte beløper seg på kr 100.000,- pr plass, gir dette en sum på minimum kr 21.000.000,- i løpet av samme periode. Det er derfor ikke usannsynlig at disse tallene er korrekte. Heller ikke senioranalytiker ved Næringslivets Sikkerhetsråd, Arne Røed Simonsen så grunn til å betvile tallene da vi snakket med han. Tallene stemmer i alle tilfelle innbyrdes overens selv om de ikke er forskningsmessige pålitelige. Det som presenteres her er kun ment å skulle sette ting i perspektiv og gi nye vinklinger på oppfølgingsarbeid.

I eksemplet ovenfor så vi at deltakerens kriminalitet over en periode på under et år, ga forsikringsutbetalinger på over en halv million. Til sammen utgjør kriminalitet det er snakk om flere titalls millioner på landsbasis. Tabellen på neste side er hentet fra Finansnærings Hovedorganisasjon (FNH 2009) og viser forsikringsutbetalinger innen industri.

Tabell 6: Anslåtte erstatninger etter innbrudd og tyveri i industribygg. Hele landet. (FNH 2009)

2005	2006	2007	2008
43,8 mill	45,3 mill	42,9 mill	50,8 mill

Tallene gjelder kun for industrien, men viser hvilken størrelsesorden vi opererer med. De reelle, totale tallene for tyveri- og innbruddskriminalitet i samfunnet forårsaket av gjengangere, vil bli langt høyere. Statistikk på dette er imidlertid ikke tilgjengelig i følge bransjen selv. Lønnsomheten i tiltak slik som Gjengangerprosjektet er uansett vært å se på. Fra et overordnet, økonomisk perspektiv kan det virke uforståelig at ikke mer gjøres for å begrense kriminaliteten ved hjelp av forebygging.

Kostnad ved eksisterende rehabiliteringsopplegg

En annen måte å se på økonomi er å se på alternative tiltak for målgruppen. For rusavhengige i Norge er det forholdsvis få tilbud utenom kollektiv og døgnkontinuerlig institusjonsbehandling. Slike lukkede eller skjermete behandlingsformer kan selvsagt ikke erstattes fullstendig av kommunale, polikliniske eller andre tiltak som baserer seg på at bruker i er i åpne behandlingsmiljø. Vi bør like fullt vurdere andre alternativer. Kanskje er det unødvendig og fjerne bruker fra lokalmiljøet i noen tilfeller. Her kan man finne plassen til prosjekter som Gjengangerprosjektet. Tanken med å tilby oppfølging som også dekker oppfølging uten om hjelpapparatets kjernetid på dagtid, vil kunne være et nytt behandlingsalternativ. På neste side står kostnadene for behandling i kollektiv og rusinstitusjoner i Midt Norge.

Tabell 7: Døgnpris pr plass ved institusjoner og kollektiv i Midt Norge

Behandlingssted	Døgnpris
Veksthuset Molde	Kr 3051,-
Nidarosklinikken	Kr 2839,-
Ungdomsklinikken	Kr 5112,-
Vestmo Behandlingsenter:	
- Avrusning:	Kr 4175,-
- Utredning:	Kr 4175,-
- Tvang:	Kr 8145,-
Lade Behandlingssenter	
- Avrusning	Kr 4208,-
- Utredning	Kr 3555,-
- Stabilisering	Kr 1175,-
Kvamsgrind	Kr 2962,-

Prisene er oppgitt av Rusbehandling Midt Norge. Prisene gjelder ved salg av behandlingsplasser i 2009 og er inkludert noen administrasjonskostnader, for eksempel er det med kr 300 i den type kostnader i prisen for Ungdomsklinikken. Oppdatert pr 08.01.09.

Som vi ser av oversikten er det forskjellige priser ut fra hvilken behandling det er snakk om. Bare 14 dager med stabilisering på Lade Behandlingssenter ser vi vil koste minimum kr 16450,-, og en måned på Kvamsgrind kommer på minst kr 88.860,-. Kostnadene som er skissert burde gi grunn til å vurdere hva et prosjekt som Gjengangerprosjektet kan brukes til. Hva klarer man å få til i et slikt prosjekt dersom det fulgte med la oss si kr 15.000,- pr måned i øremerkede midler for hver deltaker? Sammenliknet med oppgitte prisliste skal det mye til før Gjengangerprosjektet blir for kostbart all den tid vi vet at det er og skal være visse midler tilgjengelig for rehabilitering av rusavhengige. Hvordan midlene skal anvendes bør man etter vår mening bruke tid på. Kanskje er det på tide å tenke nytt eller man tenke seg et større mangfold i rehabiliteringstilbud. Vi vet blant annet at rusavhengige skal tilbake til lokalmiljøet før eller siden likevel. Kanskje kan man i enkelte tilfeller starte behandlingen der med en gang i stedet for å sende de vekk. Resten av diskusjonskapet er viet blant annet disse tankene.

5.4 Innspill til videreutvikling av Gjengangerprosjektet

Her ønsker vi å komme med innspill til diskusjonen om Gjengangerprosjektets fremtid. Slik vi ser det ligger det et stort potensial i videreutvikling av prosjektet. Forslagene som stilles skal ikke forstås som anbefalinger, men som innspill i en konstruktiv diskusjon rundt utvikling av alternative tiltak for rusavhengige kriminelle, der man ser på hvilke mulighet som ligger i en kombinasjon av friske, eksterne prosjektmidler og bruk av eksisterende tilbud i lokalmiljøet.

Forslag 1

Forslaget går ut på å søke om eksterne prosjektmidler til å videreutvikle og utvide prosjektet. Neste steg i prosjektet kan eksempelvis kalles "Gjengangerprosjektet Fase 3: Helg og Fritid". Fokus i Fase 3 kunne være både videreutvikling og videreføring av eksisterende opplegg i prosjektet og i tillegg utprøving av oppfølgingsmåter på helg, kveld og fritid. Dette krever økt

bemanning og enda tettere samarbeid med andre instanser. For eksempel kunne Arne og Ståle få hovedansvar for å etablere og prøve ut tilbud på helg og fritid, mens andre nyansatte kunne drifte prosjektet for øvrig. Dette forslaget er nødvendigvis ikke radikalt avvikende fra det som allerede er tenkt. I forprosjektet ble det sagt at det hadde vært ønskelig med flere små boenheter der det er mulighet for tett oppfølging. Videre har det i både Gjengangerprosjektet og "Et Verdig Liv" vært diskutert hvordan man kan forbedre oppfølgingen. Det er altså allerede både ressurser og fora som er rettet inn på arbeid med gjengangerne. Forslaget vårt er at prosjektgruppen som allerede er etablert i "Et Verdig Liv" jobber videre med Arne og Ståle om prosjektets neste fase. Slik vil man bedre få sikret at det øvrige hjelpeapparatet er med og drar lasset. En oversikt over prosjektet ville da se slik ut:

Fase 1:

Forprosjektering og kartlegging

Fase 2:

Etablering av prosjekttiltak.

Oppdagelse av behov i praksis

Utprøving av arbeidsmåter og organisering.

Etablering av nettverk og samarbeidspartnere.

Fase 3:

Videreutvikling av arbeidet fra fase 2

Styrke prosjektets ansattstab

Utvidet samarbeid med andre aktuelle instanser

+

Helg og fritid:

Etablering av utvidet arbeidstid/turnusordning (?) og opplegg for oppfølging

Etablering av møtepunkter og faste aktiviteter

Utprøving av tiltaket som et alternativ/supplement til kollektiv og annen døgnskategorisk institusjonsbehandling.

Forslaget innebærer at man må forholde seg en del problemstillinger. I særdeleshett må man ta stilling til hvordan man konkret skal dekke opp behovet for oppfølging på kveld og helg. Det er hevet over en hver tvil er at oppfølging på kveld og helg krever flere ansatte. Videre kreves det at de ansatte må jobbe enkelte kvelder. Hvorvidt man skal lage en fast turnus eller ikke, kan diskuteres. Vi går ikke inn på det her, annet enn å hevde at i en reell overveining om hvordan man skal dekke oppfølgingsbehov på kveld og helg, kan man ikke ha som utgangspunkt at turnus er utelukket, men heller se på hva det faktiske behovet er. Dersom det å endre på bestående arbeidstidsordninger i utgangspunktet er utelukket, må man heller justere på målene. Hvordan man velger å gjøre det handler etter vårt syn om hvilket ambisjonsnivå man legger seg på. Dersom målet er en total oppfølging på kveld og helg lik den som nå finnes på dagtid i prosjektet, kan man vanskelig komme unna en turnusordning. Imidlertid vil en slik modell kanskje være for ambisiøs og arbeidskrevende. Den vil også medføre høye driftskostnader. Til slutt kan man også spørre seg om et slikt opplegg ville bli for likt de døgnskategoriske behandlingstilbudene som finnes, og det er neppe ønskelig å ta over for andres roller og oppgaver i hjelpe- og behandlingsapparatet. Ut over dette er mange andre måter å dekke behov for oppfølging. Blant annet har Stavnes avdeling brygga funnet måter å gjøre dette på (Røe og Berg 2005). Samtidig kan man si at den evalueringen også viste behov for personaløkning. Disse utfordringene mener vi er nettopp noe et slikt prosjekt kan se på og prøve ut. Personalbehovet vil også komme an på hvor tett samarbeid man klarer å få i stand

med andre instanser. Slik det er i dag har for eksempel deltakere i Gjengangerprosjektet som bor på Veiskillet, oppfølging på kveldstid fra personalet på Veiskillet.

Videre vil det være hensiktsmessig med faste aktiviteter og møtepunkter. Dette ble også nevnt av Ståle under evalueringsperioden. I følge både Arne og Ståle har det tidligere vært faste aktiviteter som samlet mellom to og fem deltakere. Dette står gjengitt i årsrapporten for 2008. En videreutvikling av prosjektet på dette området vil følgelig bygge på de erfaringer som er gjort så langt. Det samme gjelder oppfølging i bolig. Her er det allerede tenkt en del tanker i forprosjektet til Gjengangerprosjektet og "Et verdig liv"-samarbeidet.

Når det gjelder prosjektet som alternativ til kollektiv og institusjonsbehandling, må man holde tungen bent i munnen. Hensikten er ikke å utfordre hele behandlingsapparatet, men å være et tillegg til det etablerte. For egen regning spør vi likevel om det er penger å spare for samfunnet på å kunne tilby oppfølging av rusavhengige i lokal regi. En løsning der man tilbyr en total rehabilitering og reintegrering av gjengangere i tett samarbeid mellom frivillige/private organisasjoner, kommune og politi, er nytenkende og spennende. Finnes det brukere som vil kunne profitere på oppfølging og behandling for sine rusproblemer på et lavere nivå enn hva kollektiv og institusjonsbehandling er? På hvilken måte kan et prosjekt som dette sikre oppfølging av brukere som venter på kollektivopphold? Hvilken rolle vil politiet kunne ha i sikring av tilbakefall for deltakerne og som oppfølgingsalternativ på kveld og helg? For øvrig ser vi at det ligger store utbrukte ressurser og potensialer i en samordning av de ulike tiltak som finnes i både kommunal og privat regi. På hvilken måte vil for eksempel Brygga-tiltaket kunne brukes? Hvilket samarbeid ville det være mulig å få til med Kultur og Idrett-seksjonen i Trondheim Kommune? *Uavhengig av om man velger å søke om ytterligere eksterne midler, burde man videreføre arbeidet med å se på hvilke muligheter som ligger i en samkjøring av og samarbeidet mellom lokale ressurser.*

Forslag 2

Et annet forslag, eller som et tillegg til det over, er at prosjektet spisses overfor amfetaminmisbrukere. Argumentet er for det første at det er få tilbud til rusavhengige generelt. For det andre er det få tiltak som spisser seg mot andre enn opiatavhengige. I prosjektet kunne man undersøke om det er slik at tiltak overfor amfetaminavhengige må tilpasses målgruppen i forhold til ADHD-utredning, aktiviteter som erstatter rus-sug og lignende. Tanken er at det finnes tiltak for opiatavhengige lokalt (uten å gå inn i diskusjon om hvordan de fungerer), mens de såkalte "pluss"-brukerne ikke har lignende rehabiliteringstiltak som er satt i system i lokalmiljøet. Burde det være forskjell på tiltak som retter seg mot amfetaminbrukere i forhold til opiatavhengige? Må man bruke andre virkemidler og metoder?

5.5 Oppsummering og konklusjon

Gjengangerprosjektet har nådd målet om å bedre livskvaliteten for deltakerne og samtidig være samfunnsøkonomisk besparende. Prosjektet anbefales videreført og videreutviklet i prosjekts form. Punktvis oppsummerer vi evalueringen slik:

- Informantene har stor tro på prosjektet
- Deltakerne er svært fornøyde med Gjengangerprosjektet
- De ansatte har høy kredibilitet og troverdighet blant samarbeidspartnere
- Det som kjennetegner prosjektets måte å arbeide på er tett og total oppfølging med et aksjonsrettet, eklektisk og praktisk fokus.
- Prosjektets metoder og virkemidler bør skriftliggjøres, primært gjelder hvordan blandingen av politifaglig og sosialfaglig tankegang virker sammen i praksis
- Forholdet mellom politi og sosial er noe av prosjektets åpenbare kjennetegn, og som er vurdert til å være sentralt for prosjektets suksess
- Prosjektet virker å være forankret i ledelse. Arbeidet som gjenstår er å bli enige om hva som skal skje videre
- Prosjektet har en tydelig samfunnsøkonomisk gevinst
- I Gjengangerprosjektet denne høsten viste det seg at det har vært forholdsvis lite fellesaktiviteter i forhold til forventet. I forhold til målene som er skissert i prosjektet, bør noe gjøres her.
- Prosjektet er sårbart ved at det er kun to ansatte. Bemanningssituasjon bør økes. Spesielt med tanke på ikke å slite ut prosjekts ansatte
- Det bør vurderes om målgruppen skal snevres inn i forhold til type rusmisbruk det har vært snakk om
- For enkelte kan det oppleves som at skillet mellom Veiskillet og Gjengangerprosjektet er uklar. Er sammenslåing svaret? Skal Kirkens Bymisjon trekkes enda tettere med?
- Forholdet mellom "Et Verdig Liv" og Gjengangerprosjektet bør ses nærmere på i en diskusjon om veien videre for prosjektet. Kanskje kan arbeidet samkjøres enda mer eller slås sammen.
- Det bør vurderes om prosjektets metoder og virkemidler skal skriftliggjøres og struktureres, med tanke på overføringsverdi. Spesielt interessant her kan være miksen av sosialfaglige og politifaglige metoder
- Prosjektet bør tilføres kompetanse på psykiske lidelser og psykiatri

Etterord

I det videre arbeidet kommer Gjengangerprosjektets fremtid til å bli vurdert. Under intervjuene av deltakerne spurte vi dem om hva *de* hadde å si til offentlige myndigheter nå når prosjektet evalueres. Svarene kommer fra de som selv har kjent prosjekttilbudet på kroppen. Her er svarene (siste sitatet er fra en pårørende):

Det er lov å gjøre feil. Vi vil rette opp for oss og fungere i samfunnet. Det er ingen andre som følger så tett opp. NAV gjør ikke det. Ikke fengsel. Ikke kollektiv.

Hvis de hadde sett hvor takknemlig jeg er, ville de ikke vært i tvil. Se og hør på de som er med. Vi trenger flere. Hvis det skal merkes i krim- og rusmiljøet, så må det enda flere med.

Gjengangerprosjektet må fortsette. Ikke tvil om at det har hjulpet folk. Hvis det legges ned vil det koste samfunnet mye mer.

For hver person du får ut av sirkelen, sparer du penger og gjør godt for en masse folk – ikke bare rusmisbrukeren selv, men folk rundt: pårørende, familie og de som ikke blir utsatt for alt som hadde kunnet skje.

Det ville vært en tragedie å avslutte prosjektet så tidlig. For oss har det betydd utrolig mye.

Referanser

Berg B., T. Hugaas Molden og N. Skjefstad (2008). *"Godtatt som du er". Evaluering av tilbudet til deltakerne ved Stavne Gård KF*. NTNU Samfunnsforskning AS.

FNH (2009). Finansnæringens Hovedorganisasjon. Skadestatistikk 1997-2008.
www.fnh.no/no/Hoved/Statistikk/Kvartalsvise-statistikk-publikasjoner

Forprosjekt til gjengangerprosjektet (2006). Sentrum politistasjon og Trondheim kommune

Friestad, Chr. og Skog Hansen, I.L. (2004). *Levekår blant innsatte*. Fafo-rapport 429

Hugaas Molden, T. og B. Berg (2005). *Rusfri soning og rehabilitering – er det mulig?* SINTEF Rapport.

Prosjektrapport "Et verdig liv". Prosjektbeskrivelse. Trondheim kommune, Sør-Trøndelag Politidistrikt og Kriminalomsorgen v/ Trondheim Fengsel

Røe, M. og B. Berg 2005. *Med Brygga som springbrett. Evaluering av et integreringstiltak for tidligere rusmisbrukere*. SINTEF Rapport.

Schulman, L. (1992): *The Skills of Helping Individuals, Families and Groups*. Third Edition. Illinois: F.E. Peacock Publishers, Inc.

Solberg, J.P. (2009). Ikke akkurat A4. Fagblad til politi- og lensmannsetaten *Norsk Politi* nr. 2 og nr. 3

Årsrapporter om Gjengangerprosjektet og andre interne dokumenter fra Stavne

Kontrakt mellom deltakere og Gjengangerprosjektet

KONTRAKT

Kontrakt mellom _____ og Gjengangerprosjektet ved Stavne Gård KF

Kontrakten varer fra _____ til _____.

Det forutsettes at deltakeren har egnet bolig, er i arbeidsforhold eller under behandling/rehabilitering.

Dersom dette ikke er i orden, vil vi sammen med deltaker jobbe for å få dette på plass så fort som mulig.

Videre settes det krav til at ansvarsgruppe og avtale om ruskontroll er på plass.

Sier meg også villig til frivillig ruskontroll /stikkprøver. Se egen avtale

Ved eventuell kontraktsbrudd vises til egen oppfølgingsavtale.

Det utarbeides en individuell oppfølgingsavtale i tillegg til kontrakten.

Dato og underskrift.

Deltaker

For prosjektet

En hendelse i Selbuskogen

Denne historien er nedskrevet av vedkommende selv, og bekreftet av Arne Kvithammer:

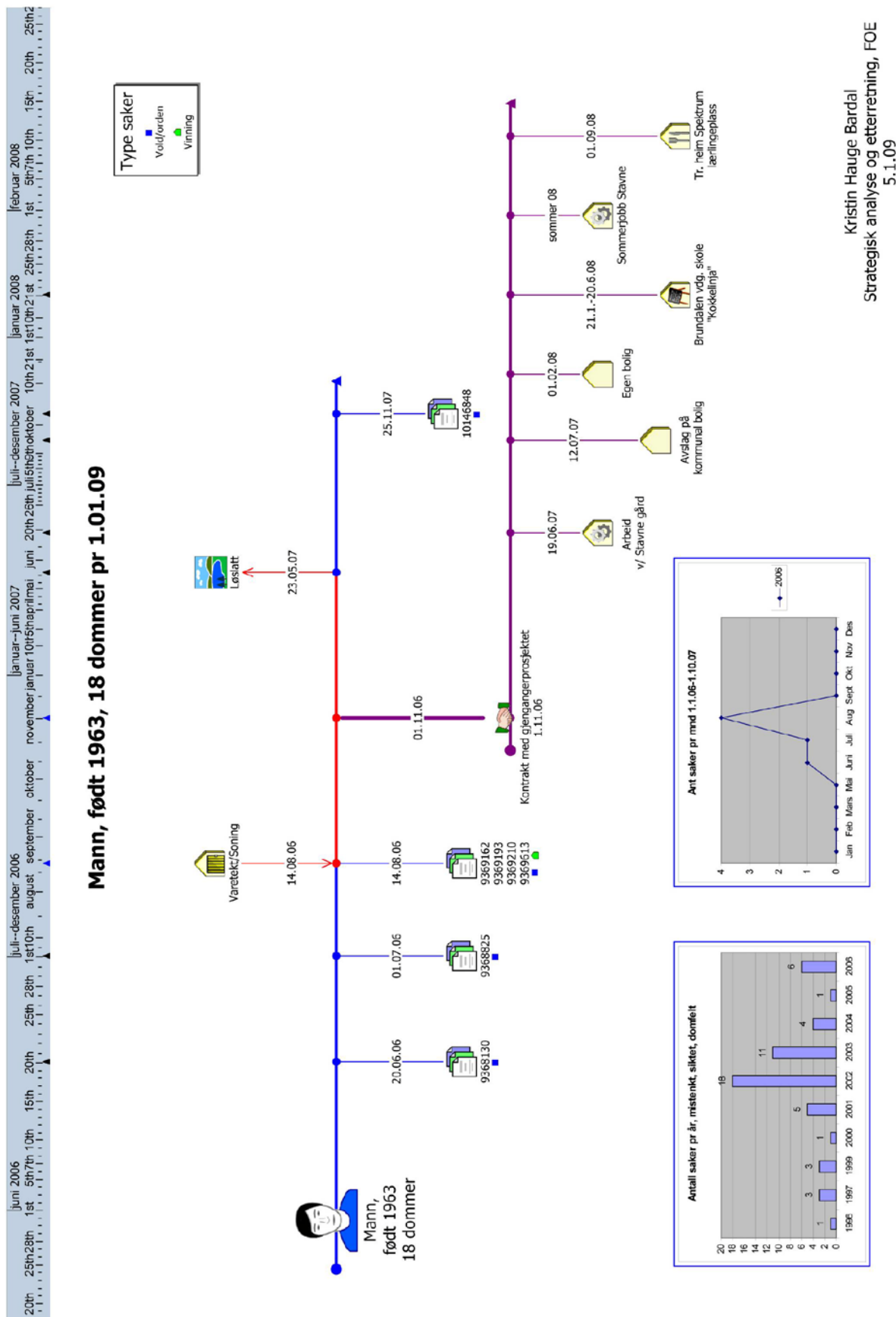
Denne episoden startet like over nyttår 2005. Jeg var på rømmen for ikke å ha møtt til soning. Jeg hadde tilhold i en campingvogn langt inne i Selbuskogen. Det hadde vært en rolig jul og mellomjul med samvær med min datter og mine foreldre. På nyåret fikk jeg en del amfetamin mellom hendene, noe som førte til et tungt og hardt ruskjør. Jeg ble temmelig kjørt fysisk og psykisk. Da fikk jeg sent en kveld et utrivelig besøk fra sørlandet. Dette var personer fra torpedomiljøet som var ute etter vedkommende jeg leide vognplassen av. Han skyldte en del penger, men var ikke til stede da besøket kom. Jeg fikk beskjed om å overbringe budskapet de kom med. Hvis det ikke skjedde noe kom jeg til å få unngjelde på hans vegne. I det de dro skjøt de to skudd i husveggen. Dette for å understreke at de mente alvor. Jeg tok dette til etterretning og væpnet meg med et sleggeskaft.

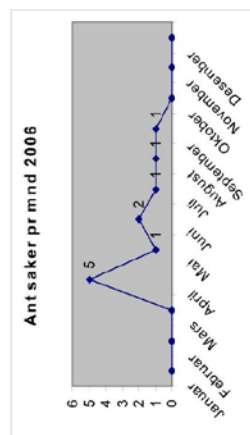
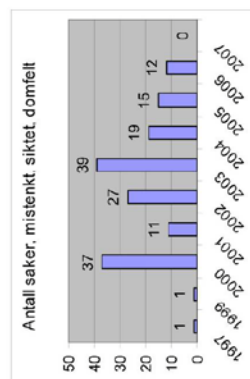
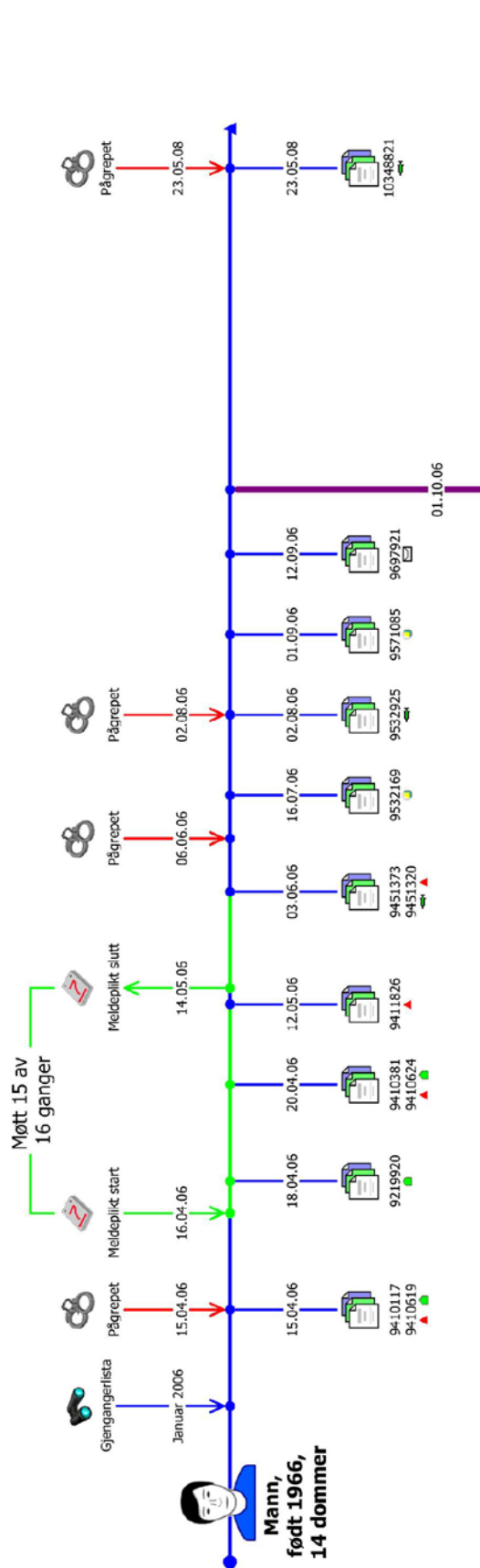
Kvelden etter, rundt klokken syv, hørte jeg to kraftige smell i campingvogndøra mi. Jeg hørte deretter at noen ropte: "Bare kom ut, NN! Vi gir oss ikke før vi får tatt deg!". Jeg tenkte automatisk på besøket kvelden i forveien, tok tak i sleggeskaftet og spente opp døra på campingvogna. Ute på tunet, ca tjuefem meter fra campingvogna, sto en skikkelse i tussemørket. Jeg kunne skimte at han hadde treningsdrakt på seg. Han holdt opp noe foran seg. "Dette er politiet!", ropte han. Jeg gikk ut av campingvogna og mot personen. Sleggeskaftet hadde jeg langs siden, i høyre hånd. Da jeg hadde kommet seks, syv meter fra vogna, hørte jeg noe bak meg. I det jeg snur meg for å se, får jeg en spade slått i hodet med mye kraft. Da det var vinter og glatt, skled personen med spadene etter slaget. Han ble liggende mellom føttene på meg, og jeg med sleggeskaftet hevet klart for slag.

Jeg blir da oppmerksom på at vedkommende har uniform på seg. Fortumlet tar jeg et skritt bakover, for så å løpe opp trappa til hovedhuset på gården. Jeg løper så inn gangen og inn på kjøkkenet. Der blir jeg møtt av en kvinnelig politibetjent som uten forvarsel slår meg gjentatte ganger i hodet meg en totenslager (en utslåbar stålbatong). Dette gjør meg omtåket og rystet. Min eneste tanke der og da er å komme meg vekk. Jeg tar tak i uniformsjakka til politibetjenten og slenger henne gjennom kjøkken døra og ut. Deretter hopper jeg ut kjøkkenvinduet, løper bort til bilen og kjører av gårde. Jeg kommer ca tohundre meter da gårdveien ikke er brøytet. Bilen blir stående fast i en snødriv. Jeg hopper ut og legger på sprang. Jeg løper ca fire kilometer inn i skogen, hvorpå jeg kommer til en gård. Det står en bil og en traktor på tunet. Jeg oppsøker kjøkkenet i hovedhuset. Der befinner det seg et eldre ektepar i sekstifemårsalderen. Jeg hadde hatt kontakt med mannen i huset fra før og spurte om lån av bil. Han skjønner jo at alt ikke er som det skal og svarer negativt på henvendelsen.

Etter et jeg har prøvd å argumentere etter beste evne om billån, oppdager jeg at det henger et par traktornøkler på veggen. Jeg tar disse og løper ut. Jeg får startet traktoren og kjører av gårde. Da jeg har kommet ca halvveis ned mot riksveien, møter jeg en ambulanse. Jeg passerer denne med et nødsrik på den smale veien. På en politiskanner jeg har på øret, hører jeg at det blir gitt våpentillatelse. Med tanke på det som har skjedd, samt min psykiske tilstand som følge av tungt rusmisbruk, får jeg helt hetta og ser meg verst tenkelige utgang på scenarioet. I det jeg svinger ut på veien i retning Trondheim, hefter jeg en sivil politibil med snøskuffa og drar denne med meg et godt stykke. Etter hvert treffer bilen brøYTEKanten og løsner fra traktoren. Da jeg titter i speilet ser jeg flere skikkelser i knestående skytestilling. Det eneste jeg tenker der og da var at "litjia itj må få vit at æ daue sånn som det hær". Jeg

kommer meg nesten inn til Jonsvannet, men blir møtt med en trailer med tømmer som sperrer veien. Jeg får i noen paniske vendinger snudd traktoren. Politiets catch-team hadde i mellomtiden sperret veien med sin amerikanske Ford. Jeg bruker da traktorens frontlesseparti og skyver bilen ut av veien før jeg fortsetter. Et par av politiets catch-team løper opp traktoren, hvorpå de knuser vinduene i dørene og spruter sennepsgass, samt cs-gass inn i traktoren. Jeg svarer da med å bruke traktorens pulverapparat. Jeg blir da kvitt det løpende politiet, men har fortsatt biler foran og bak meg. Det går i kortesje i fire, fem mil. Da møter jeg et nytt lass med tømmer, satt på tvers av veien. Jeg prøver på nytt å snu, men får en stor Chevrolet i siden. Jeg befinner meg etter hvert i et kaos av tjenestemenn som prøver å dra meg ut av traktoren. etter mye knoting, får politiet meg omsider ut. Jeg blir påsatt håndjern og lagt i bakken. De drar deretter en lue ned over øynene mine, hvorpå jeg får tildelt en rekke slag og spark i mage- og ryggregion. Jeg blir videre transportert inn til Trondheim Politikammer. Blir så varetektsfengslet påfølgende dag.

Kristin Hauge Bardal
FOE - Strategisk analyse og etterretning
5.1.09